

Ihmeiden tekijät: Päivähoidon ryhmäkokoselvitys

”Olisi oikeasti aika ajatella lasta”

”Olisi oikeasti aika ajatella lasta”

**Ihmeiden tekijät:
Päivähoidon
ryhmäkokoselvitys**

Eva Siitonen

Tehy ry

Eva Siitonen

“Olisi oikeasti aika ajatella lasta”

Ihmeiden tekijät:

Päivähoidon ryhmäkokoselvitys

Tehyn julkaisusarja B: 1/2011

Tehy ry

ISBN 978-951-9172-83-5

Painopaikka: Multiprint Oy, Vantaa 2011

Lukijalle

Toimiva, lapsen kehitystä tukeva ja terveyttä edistävä päivähoitojärjestelmä on monen vanhemman työssäkäynnin edellytys. Usealle lapselle päivähoito on ensimmäinen kontakti maailmaan ilman omia vanhempia ja perhettä. Millaisissa ryhmissä lapsia hoidetaan, ketkä lapsia hoitavat ja mitä päivähoitossa tehdään, ei ole merkityksetöntä. Osaava, jaksava ja innostunut ammattihenkilö pystyy toimimaan vain osalla kapasiteetistaan, jos muut tekijät eivät tue ammattitaitoista työntekoa. Ulkoiset puitteet, ryhmien koko, aikuinen-lapsi-suhdeluku, työsuhteen ehdot, kuntien taloudellinen tilanne ja priorisointi sekä monet muut asiat pistävät henkilökunnan ja sitä kautta lapset koviin. Asiat voi päättää hoitaa paremmin, henkilökunta pystyy vain rajalliseen määrään ihmeitä. Lapsen edun tulee olla kaiken päätöksenteon lähtökohtana.

Lämmin kiitos Suomen Lastenhoitoalan Liitto ry:lle hyvästä yhteistyöstä. Erityinen kiitos kaikille ”Ihmeiden tekijöille” eli päivähoiton ammattilaisille, jotka vastasivat kyselyyn ja jakoivat arkeaan kanssamme. Kiitos kollegoille ja Tehyn tutkimustyöryhmälle arvokkaasta palautteesta ja kommentista.

Helsingissä 29.8.2011

*Eva Siitonen
Esh, TtM, MPH
Asiamies*

Tehy ry

Tiivistelmä

Päivähoito ja sen laatu ovat usein julkisen keskustelun polttopisteessä. Asiantuntijat, työntekijät ja lasten vanhemmat ovat vaatineet päiväkotien lapsiryhmien enimmäisryhmäkoon säätämistä. Laki lasten päivähoitosta on vuodelta 1973. Lain uudistamiselle on vuosia ollut paineita ja joitakin muutoksia on tehty. Kokonaisuudistus on kuitenkin tekemättä. Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa on kirjaus varhaiskasvatuslain säätämisestä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on lapsia koskeva ihmisoikeussopimus, joka hyväksyttiin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989. Suomi liittyi sopimukseen 1991. Sopimus velvoittaa valtiota, kuntia, lasten vanhempia ja muita aikuisia. Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. Viranomaisten on kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissään ja päätöksissään arvioitava niiden vaikutukset lapseen, otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä.

Tämä selvitys kartoitti päiväkotiryhmäkoon ja aikuisten ja lasten välisen suhdeluvun merkitystä sekä lapsille että päivähoidon työntekijöille. Tarkoituksena oli selvittää kuinka suurissa ryhmissä lapsia hoidetaan ja miten henkilöstön sijaisjärjestelyt toimivat. Selvityksellä halutaan myös vaikuttaa siihen, millaiseksi tuleva laki muotoutuu. Tehyn tekemä laaja kyselykierros osoitti, että ajankohtaista tietoa päivähoiton ryhmäkoosta ei ole saatavilla. Tämän johdosta Tehy ja Suomen Lastenhoitoalan Liitto (SLaL) tekivät kyselyn päivähoiton ryhmäkokojen suuruudesta ja koostumuksesta.

Päivähoitoryhmän koolla on suuri merkitys niin lapsen terveyteen kuin kehitykseenkin ja tuloksista käy ilmi, että lapsia hoidetaan suurissakin ryhmissä. Monissa päiväkotiryhmissä päivähoitoasetuksen suhdeluku ylittyy joko vähän tai räikeästi. Päivähoidon arki näyttää sujuvan pitkälti työvuorojoustojen varassa. Päiviä pidennettäessä ja vuoroja vaihdettaessa unohdetaan työlainsäädännön ja työehtosopimusten pykälät. Lapsen oikeudet eivät aina toteudu, niin kuin eivät myöskään lain ja asetuksen määräykset.

Tehy edellyttää päivähoitolain pikaista kokonaisuudistusta. Lakiin tulee kirjata ryhmäkoko- ja matalampi suhdeluskäytäntö. Lisäksi poikkeamissäädöstä on tarkennettava. Työpaikoilla on noudatettava työaikalakia ja työehtosopimuksia. Päivähoidossa tulee olla toimivat ja riittävästi resursoidut varahenkilöjärjestelmät. Kaiken päätöksenteon lähtökohtana on oltava lapsen oikeudet ja laaja tietämys lapsen kehityksestä. Kuntiin tulee uudestaan perustaa osapäiväryhmiä. Lähihoitajien koulutus uudistetaan niin, että koulutuksessa on oma suuntautumisvaihtoehto varhaiskasvatusikäisten lasten parissa toimiville. Päivähoidon henkilökunnan työhyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehditaan. Päivähoito tulee säilyttää sosiaali- ja terveystieteiden alaisuudessa.

Asiasanat: päivähoito, päiväkotitoimi, päivähoitolaki, ryhmäkoko, suhdeluku

Sammandrag

Dagvården och dess kvalitet står ofta i den offentliga debattens fokus. Sakkunniga medarbetare och barnens föräldrar har krävt reglering av maximistorleken av daghemmens barngrupper. Lagen om barnens dagvård är från år 1973. Det har i åratal funnits tryck på att förnya lagen och några ändringar har gjorts. En totalreform har ändå inte gjorts. I Jyrki Katainens regeringsprogram finns en notering om att stifta en lag om förskolepedagogiken.

FN:s avtal om barnens rättigheter är ett mänskorsavtal om barn som godkändes i Förenta Nationernas generalförsamling år 1989. Finland anslöt sig till avtalet 1991. Avtalet förpliktar staten, kommunerna, barnens föräldrar och andra vuxna. Barnens rättigheter är vuxnas skyldigheter. Myndigheter skall i alla åtgärder och beslut som gäller barn bedöma deras effekter på barnet, beakta barnets intresse och lyssna på barnets åsikt.

Utredningen kartlade betydelsen av storleken på daghemsgruppen och relationstalet mellan vuxna och barn både för barn och vuxna. Syftet var att utreda hur stora grupper barn sköts i och hur personalens vikariearrangemang fungerar. Med utredningen vill man också påverka den kommande lagen. Tehys omfattande förfrågan visade att aktuell kunskap om dagvårdens gruppstorlek inte finns tillgänglig. Av den orsaken gjorde Tehy och Suomen Lastenhoitoalan Liitto en enkät

om daghemsgruppernas storlek och sammansättning.

Daghemsgruppernas storlek har stor betydelse såväl på barnens hälsa som utveckling och av resultaten framgår att barn sköts även i stora grupper. I många daghemsgrupper överskrids dagvårdsförordningens relationstal antingen lite eller flagrant. Dagvårdens vardag ser ut att i stor utsträckning löpa med hjälp av arbetsskiftsflexande. När dagarna förlängs och skiften byts glöms lagstiftningens och kollektivavtalens paragrafer. Barnens rättigheter blir inte alltid verklighet, såsom inte heller bestämmelserna i lagen och förordningen.

Tehy kräver en totalreform av dagvårdslagen snarast. I lagen bör stadgas om gruppstorlek och om lägre relationstal. Dessutom skall undantagsstadgandet preciseras. På arbetsplatserna skall arbetstidslagen och kollektivavtalen följas. I dagvården bör finnas fungerande och tillräckligt resurserade ersättersystem. Utgångspunkt för allt beslutsfattande måste vara barnets rättigheter och en omfattande kunskap om barnets utveckling. Kommunerna bör igen grunda deltidsgupper. Utbildningen av närvårdarna reformeras så att utbildning får ett eget inriktningsalternativ för dem som arbetar med barn inom förskolepedagogiken. Dagvårdspersonalens välbefinnande och orkande ses till. Dagvården bör bli kvar under social- och hälsovårdsministeriet.

Sisällys

1 JOHDANTO	8
2 TAUSTAA	10
2.1 Lapsen oikeuksien sopimus	10
2.2. Laki lasten päivähoidosta	11
2.3 Lasten ja henkilöstön määrän sääntely	12
2.4 Päiväkotiryhmän koon vaikutus lapseen	16
2.5 Päivähoidon hallinnonala	20
3 KYSELYN TOTEUTUS	21
4 KYSELYN TULOKSET	22
4.1 Ryhmäkoot ja suhdeluvut eri-ikäisten päivähoitoryhmissä	22
4.2 Päiväkotien ryhmä koko	23
4.3 Sijaisten ja varahenkilöstön käyttö	25
4.4 Avointen kysymysten vastauksia	27
4.5 Päivähoidon hallinnonala	29
5 POHDINTAA	30
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	33
LÄHTEET	34

1 Johdanto

Päivähoidosta ja sen laadusta käydään usein julkista keskustelua, joka kulminoituu kysymykseen siitä, miten lasten ja henkilöstön määrän sääntelyä tulisi muuttaa. Monet päivähoidon asiantuntijat, työntekijät ja lasten vanhemmat ovat vaatineet päiväkotien lapsiryhmien enimmäisryhmäkoon säätämistä. Niin lapsiasiavaltuutettu kuin eduskunnan oikeusasiamieskin edellyttävät päivähoitolain täsmentämistä.

Toimikaudeksi 2005–2007 asetettu Sosiaali- ja terveysministeriön alainen Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta totesi loppuraportissaan, että *”lapsiryhmien aikuisten ja lasten välisiin suhdelukuihin kaivataan muutosta ja vähemmän tulkinnanvaraa, esimerkiksi määrittelemällä lapsiryhmien koko”*. Neuvottelukunta nosti esiin yhtenä kiireellisimpänä päivähoitolain uudistamiseen liittyvänä seikkana sen, että *”yhdessä hoidettujen lasten enimmäismäärä on säädetty siten, että lapsen suotuista kehitys ja hyvinvointi tulee turvatuksi”*. (STM 2007a)

Laki lasten päivähoidosta (36/1973) on vuodelta 1973. Lain uudistamiselle on vuosia ollut paineita ja joitakin muutoksia on tehty. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaan oli kirjattu *päivähoitolainsäädännön uudistuksen toteuttaminen*. Myös Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa on kirjaus varhaiskasvatuslain säätämisestä. Tärkeä asia niin lasten, vanhempien kuin henkilöstön näkökulmasta on päivähoitoryhmien koko.

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan 2008–2010 asettaman päivähoitolain kehittämisjaoston esityksessä (STM 2009) otetaan kantaa lasten ja henkilöstön määrän säänte-

lyyn. Jaosto esitti, että laissa säännellään yhdessä ryhmässä samanaikaisesti hoidettavien lasten enimmäismäärä. Neuvottelukunta ei kuitenkaan päässyt yksimielisyyteen sääntelyn tarpeellisuudesta. Tiedossa on, että lapsia hoidetaan hyvin suurissakin ryhmissä. Päiväkotien nykytilanteesta ryhmäkokoja ei kuitenkaan ole saatavissa tarkempaa tietoa.

Sosiaali- ja terveysministeriö teki vuonna 2005 (STM 2006) lasten päivähoidon tilannekatsauksen. Sen jälkeen tilannetta ei ole kattavasti kartoitettu. Tehyn tekemä laaja kyselykierros vahvistaa, että ajankohtaista tietoa päivähoidon ryhmien koosta ei ole saatavilla. Tehyn ja Suomen Lastenhoitoalan Liitto ry:n (Slal) tekemä kysely koskee päivähoidon ryhmäkokoja.

Lapsiperheiden Etujärjestön valmistelema adressi luovutettiin peruspalveluministeri Paula Risikolle 15.1.2010. Siinä yksityishenkilöt ja yhdistykset (4294) vaativat, että päivähoidon ryhmäkoole asetetaan lakisääteinen enimmäismäärä. Myös hoidettavien lasten määrää suhteessa hoito- ja kasvatustehtävissä olevien määrään on pienennettävä niin, että alle kolmevuotiaita on ryhmässä 8–10, ja hoito- ja kasvatustehtävissä olevia yksi aina kolmea lasta kohden. Alle kuusivuotiaita ei saa olla yli 18. Heillä on oltava yksi hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa kuutta lasta kohden.

Tämä selvitys kartoitti päiväkotiryhmän koon sekä aikuisten ja lasten välisen suhdetuvun merkitystä sekä lapsille että päivähoidon työntekijöille. Tarkoitus oli selvittää, kuinka suurissa ryhmissä lapsia hoidetaan ja miten henkilöstön sijaisjärjestelyt toimivat. Myös päivähoidon hallinnollista sijoittumista tar-

kastellaan. Selvityksellä halutaan vaikuttaa siihen, millaiseksi tuleva laki muotoutuu. Tärkein tavoite on, että lapset saavat laadukasta, turvallista ja ikätasolleen sopivaa päivähoitoa

ja henkilökunnalla on edellytykset työhyvintointiin ja mahdollisuus tehdä työnsä niin hyvin kuin osaavat, lasten parhaaksi.

2 Taustaa

Laadukas ja toimiva päivähoitojärjestelmä on monen asian summa. Päivähoidon järjestämisvastuu on kunnilla. Lapsen oikeus turvalliseen lapsuuteen ja erityiseen suojeluun ja hoivaan velvoittaa päivähoidon järjestäjiä ja toteuttajia. Lasten yksilölliset tarpeet vaihtelevat johtuen iästä, kehitysvaiheesta ja temperamentista. Myös perhetilanteesta ja vanhemmista johtuvat tarpeet vaihtelevat. Esimerkkeinä mainittakoon uusperheen haasteet, työelämän muutokset, pätkätyöt ja työttömyys. Työntekijöiden näkökulmasta tärkeitä ovat koulutus, tiimin toimivuus, työssä jaksaminen, työn arvostus, motivaatio ja työssä kehittyminen. Alueellisiin olosuhteisiin vaikuttavat mm. kuntien taloudellinen tilanne, päivähoidon tarve ja tarjolla olevat tilat. On tärkeää, että tarjonta kohtaa kysynnän. Kokonaisuuden ja siihen vaikuttavien tekijöiden ymmärtäminen on edellytys laadukkaalle päivähoidolle.

2.1 Lapsen oikeuksien sopimus

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimus on lapsia koskeva ihmis-oikeussopimus. Sen tärkein tavoite on perusoikeuksien: terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille. Lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989. Kaikki maailman maat kahta lukuun ottamatta ovat sopimuksen osapuolia. Suomi liittyi sopimukseen 1991. Sopimus velvoittaa valtiota, kuntia, lasten vanhempia ja muita aikuisia. Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. Viranomaisten on kaikissa lasta koskevissa toimen-

piteissään ja päätöksissään arvioitava niiden vaikutukset lapseen, otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä.

Sopimuksen sisältö voidaan tiivistää kolmeen eri teemaan:

- Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan
- Lapsella on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista
- Lapsella on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon

Sopimukseen liittyy neljä yleistä periaatetta:

- Kaikki lapset ovat tasa-arvoisia
- Lapsen etu on ensisijainen kaikessa päätöksenteossa
- Lapsella on oikeus hyvään elämään
- Lapsen näkemykset on otettava huomioon

Lapsen oikeuksien sopimuksessa on 54 artiklaa. Artikla 3:

- Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaali- huollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
- Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.

- Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

Lapsen edun valvominen on aikuisen velvollisuus kaikessa päätöksenteossa lain säätämisestä, kunnallisten palvelujen toteuttamisesta aina lapsen jokapäiväiseen arkeen saakka.

2.2. Laki lasten päivähoidosta

Päivähoitolain (Laki lasten päivähoidosta 36/1973) uudistaminen on jo pitkään ollut ajankohtainen. Kokonaisuudistuksesta on puhuttu vuosia, mutta vain joitakin muutoksia on tehty. Syksyllä 2010 valmisteltiin lain osittaisuudistusta, joka kuitenkin keskeytyi.

Lain mukaan päivähoiton tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoiton tulee, yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen, edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoiton tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen.

Laissa todetaan, että kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa

kunnan järjestämänä tai valvomana siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Päivähoitolain tarkemmasta sisällöstä säädetään asetuksella lasten päivähoitosta (239/1973). Kunnan tehtävänä on järjestää päivähoito tasapuolisesti lasten ja perheiden sekä paikalliset olosuhteet huomioiden (1 §). Asetuksen mukaan (6 §) tulee päiväkodin hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi henkilö enintään seitsemää kokopäivähoitossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen (804/92) 4. tai 5. §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Enintään neljää alle kolmevuotiasta lasta kohden tulee hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on edellä säädetty kelpoisuus. Päiväkodissa tulee hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on 1. momentissa mainittu ammatillinen kelpoisuus enintään 13 osapäivähoitossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden.

Jos päiväkodissa on yksi tai useampia erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, on tämä otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöiden lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten erityistä avustajaa.

Kunta voi poiketa säädetystä suhdeluvusta, jos lasten keskimääräiset hoitopäivät ovat jatkuvasti huomattavasti vähäisemmät kuin toimintapäivät. Poikkeaminen voi tapahtua siten, että lapsia on vain lyhytaikaisesti yhtä aikaa hoidossa enemmän kuin kokonaissuhdeluku edellyttää.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut ohjeen syyskuussa 2007 kuinka päivähoitoasetuksen suhdeluvusta voidaan poiketa. Poikkeaminen ei voi olla päivittäistä eikä se voi kestää koko hoitopäivää. Sen tulee olla luonteeltaan lyhytaikaista. Lapsia ei tule sijoit-

taa samalle paikalle, jos heillä on hoidontarvetta samoina ajankohtina.

”Henkilöstömitoitusta tulee noudattaa myös henkilöstön sairaus- ja vuosilomien sekä muiden ennakoitavissa olevien poissaolojen, esimerkiksi koulutukseen osallistumisen vuoksi sekä mahdollisten lomautusten aikana varautumalla niihin etukäteen. Suhdeluvusta poikkeaminen ei näiden syiden perusteella ole asetusten mukaan mahdollista. Saman päivän aikana tapahtuviin yllättäviin sairauslomiin tulee pyrkiä saamaan sijainen mahdollisimman pian.”

2.3 Lasten ja henkilöstön määrän sääntely

Varhaiskasvatuspalveluissa lasten ja aikuisten määrää säädellään kahdella eri tavalla. Yksi tapa on säätää yhdessä hoidettavien lasten enimmäismäärä ja lapsiryhmää kohden tarvittavien aikuisten määrä. Toinen tyyppillinen tapa on ilmaista lasten ja aikuisten määrä suhdelukuna. Keskeisenä erona on se, että suhdelukuperusteisessa määrittelyssä lapsiryhmän kokoa voi kasvattaa lisäämällä aikuisia eikä yhdessä hoidettavien lasten enimmäismäärää siis rajoiteta. Suhdelukuperusteinen toiminta antaa toisaalta mahdollisuuden joustaviin ryhmäratkaisuihin. (STM 2009)

Suomessa lasten ja aikuisten määrän sääntely perustui 1970- ja 1980-luvuilla enimmäisryhmäkokoihin. Vuoden 1993 alusta päiväkotihoidossa luovuttiin lapsiryhmän koon määrittelystä ja siirryttiin henkilöstön ja lasten välisen suhdeluvun sääntelyyn. Asetusmuutoksella tavoiteltiin tilannetta, jossa lähtökohtana on lasten hoitoon ja kasvatukseen käytettävissä olevan henkilöstön työpanos suhteessa lasten tarvitsemaan hoitoon. Yhdessä hoidettavien lasten määrää voidaan näin muuttaa vapaasti tilanteiden mukaan suhdeluvun toteutuessa. Muutoksen tavoitteena oli

lisätä toiminnan organisointiin liittyvää joustavuutta sekä hyödyntää mahdollisimman hyvin päivähoidon voimavaroja ja ehkäistä vajaikäyttöä. Päivän aikana hoitopaikassa tulee olla käytettävissä niin monen henkilön kokonaistyöpanos kuin hoidossa olevien lasten määrä edellyttää. Päivähoitoyksikön johto on vastuussa työvoiman sijoittelusta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että henkilöstö sijoituu erilaisiin työvuoroihin hoitopäivän ajalle. Paikalla ei ole samanaikaisesti koko päivää kaikki hoito- ja kasvatushenkilöt. (STM 2009)

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama varhaiskasvatuksen neuvottelukunta on valtakunnallinen neuvottelukunta, jonka tehtävänä on tukea ja edistää varhaiskasvatuksen laaja-alaista kehittämistä.

Neuvottelukunta

- edistää ja vahvistaa yhteistyötä hallinnonalojen, järjestöjen, tutkimus- ja koulutuslaitosten, kuntien ja muiden tahojen kesken
- seuraa ja arvioi varhaiskasvatuksen kansallista ja kansainvälistä kehitystä
- tekee ehdotuksia varhaiskasvatuksen pitkäjänteiseksi kehittämiseksi
- vahvistaa varhaiskasvatuksen asemaa yhteiskunnassa.

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta 2005–2007 on loppuraportissaan (STM 2007) ottanut kantaa päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistamiseen. Se toteaa, että päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistaminen on varhaiskasvatuspalvelujen tulevan kehittämisen ydinasia. Toimenpide-esityksissä nostetaan esiin kiireellisimpiä lain uudistamiseen kuuluvia seikkoja, jotka liittyvät henkilöstörakenteeseen, henkilöstön ja lasten määrään,

henkilöstön koulutustasoon ja osaamiseen, varhaiskasvatuksen muotojen määrittelyyn ja varhaiskasvatuksen suunnitteluun.

Lasten ja henkilöstön määrystä todetaan:

”Päivähoidon ryhmissä olevien lasten ja aikuisten määrää halutaan muuttaa lapsen hyvinvointia edistävään suuntaan. Lapsiryhmien koon tulee mahdollistaa laadukas ja yksilöllinen hoito, kasvatus ja opetus sekä vastata lasten ja perheiden elämässä tapahtuviin hoidon tarpeen muutoksiin. Yhdessä hoidettujen lasten enimmäismäärä on säädetty siten, että lapsen suotuisa kehitys ja hyvinvointi tulee turvatuksi. Hoidosta ja kasvatuksesta vastuussa olevia aikuisia on riittävästi koko toiminta-ajan. Näin vältetään liian suuri ja lasta kuormittava lapsiryhmä, joka on riskitekijä lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle.”

Yhteiskunnan tulee taata varhaiskasvatuspalveluille laadukkaat puitteet. Lapsiryhmien kookojen tulee olla suotuisat lasten hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta. Koulutettua, osaavaa henkilöstöä on oltava riittävästi. Toisaalta on tärkeää, että palvelujen järjestämisessä ja toiminnan organisoimisessa on mahdollisuuksia joustavuuteen. Nykytilanne on erilainen maan eri osissa ja vaihtelee yksittäisten päiväkotien välillä. Paikoitellen liian suuriksi kasvaneet lapsiryhmät ovat todellinen ongelma. Joissakin päiväkodeissa on toimittu joustavasti pienryhmissä ja vältetty samanaikaisesti lapsiryhmässä olevien lasten määrän kasvaminen liian suureksi. (STM 2009)

Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jaosto varhaiskasvatustalainsäädännön kehittämiseksi on esittänyt (STM 2009) uuden lain-säädännön osalta seuraavaa:

”Uudistetussa päivähoitolainsäädännössä tuodaan esille, että kaikissa yhteiskunnan järjestämissä, valvomissa ja rahoittamissa

varhaiskasvatuspalveluissa lapsiryhmien muodostamisen peruslähtökohtana on lapsen oikeuksien ja lapsen edun toteuttaminen. Lapsiryhmät tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatuksen tavoitteena olevat pysyvät, turvalliset ihmissuhteet sekä fyysisiltä, psyykkisiltä ja sosiaalisilta tekijöiltään lapsen hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista edistävä ympäristö toteutuvat. Lapsiryhmien muodostamisessa on huomioidava lasten ikä ja kehitykselliset tarpeet sekä käytettävissä olevat tilat.”

Edellä mainitun esityksen mukaan lapsiryhmät muodostettaisiin suhdelukuperiaatteen pohjalta siten, että peruslähtökohtana on suhdelukusäänös. Samalla määriteltäisiin yhdessä ryhmässä samanaikaisesti hoidettavien lasten enimmäismäärä. Sen sääntely toteutettaisiin siten, että ryhmässä voisi olla korkeintaan kolme kasvatusvastuussa olevaa kasvatatajaa. Päiväkotien erillinen suhdelukuku osanaikaisessa päivähoitossa ja osapäivähoitossa olevien lasten osalta poistettaisiin. Alle 18-kuukautinen lapsi tulisi huomioida lapsiryhmien muodostamisessa. Näiden lisäksi jaosto esitti, että henkilöstömitoituksen seuranta ja valvontaa kehitetään. (STM 2009)

Oikeusasiamiehen ratkaisuja

Eduskunnan oikeusasiamies Riitta-Liisa Paunio totesi 31.8.2004 päivätyssä ratkaisussaan, että päivähoitoasetus on erittäin tulkinnanvarainen. Asetuksesta ei ilmene, miltä ajanjaksoilta keskimääräisiä hoitopäiviä tarkastellaan, eikä voidaanko niitä tarkastella esimerkiksi keskimäärin kuukauden ajalta. Asetuksesta ei myöskään selviä, mitä tarkoittaa se, ettei lapsia ole jatkuvasti yhtäaikaisesti hoidossa asetuksessa säädettyä enempää.

Oikeusasiamies edellyttää, että lainsäädäntöä täsmennetään ammattitaitoisen hoito- ja

kasvatushenkilöstön riittävän määrän turvaamiseksi päiväkodeissa. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ilmoitti vuonna 2005, että lainvalmistelu on käynnissä ja se toteutetaan osahankkeiden muodossa. Ensimmäisessä vaiheessa uudistuksen keskeisenä osana on henkilöstömitoitusta koskevan sääntelyn tarkastelu ja täsmentäminen.

Ratkaisussaan 26.2.2008 oikeusasiamies Paunio toteaa, että päivähoitoasetuksesta ei ilmene, onko lasten ja henkilöstön suhdeluvun toteuduttava päivittäin vai riittääkö, että se toteutuu keskimäärin kuukauden aikana tai kenties kuukautta lyhyemmällä tai pidemmällä aikavälillä. Hän ei pidä asetuksen mukaisena tilannetta, jossa säädetty henkilöstömitoitusta jätetään toteutumatta useana toimintapäivänä kuukaudessa. Toisenlainen tulkinta mitätöi säädetyn henkilöstömitoituksen toteutumisen käytännössä ja vaarantaa päivähoitolain kasvatustavoitteiden toteutumisen.

Täyttöaste ja käyttöaste

Päivähoidon tilastoissa tarkastellaan sekä hoitopaikkojen täyttöastetta että käyttöastetta.

Täyttöaste muodostuu siitä, kuinka paljon hoitopaikkoja on täytetty.

Käyttöaste kuvaa konkreettisesti hoidossa olevien lasten määrää ja sitä, kuinka paljon lapset käytännössä ovat paikalla. Käyttöaste lasketaan läsnäolopäivien perusteella. Sairauspoissaolot, vapaapäivät ja muusta syystä johtuvat poissaolot vähentävät käyttöastetta. Hoitopaikka on kuitenkin varattu lapselle myös näiden päivien osalta. Lähes poikkeuksetta vanhemmat myös maksavat poissaolopäivistä hoitomaksun. Poikkeuksen tekevät vain ne lapset, jotka vanhempien työvuorojen tai muun syyn takia ovat hoidossa tavanomaista vähemmän. Heidän kuukausimaksunsa on alennettu hoitopäivien lukumäärää vastaavaksi.

Lasten päivähoiton tilannekatsaus – syyskuu 2005

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön selvityksessä Lasten päivähoiton tilannekatsaus – syyskuu 2005 (2006:16) selvitettiin valtakunnallisesti muun muassa lasten ja henkilöstön välistä mitoitusta.

Kyselyyn vastanneissa kunnissa seurattiin lasten ja hoito- ja kasvatushenkilöstön välisen suhdeluvun toteutumista päiväkodeissa yleensä päivittäin tai viikoittain. Henkilöstön ja lasten välistä suhdelukua ei seurattu säännöllisesti 16 prosentissa kunnista. Mitoituksen seuranta oli säännöllisempää kuin edellisessä selvityksessä 2001.

Vastaajia (päivähoidosta vastaavia viranhaltijoita) pyydettiin arvioimaan, miten henkilöstömitoitusta heidän kunnassaan toteutuu. Koska kysely tehtiin kuntatasolla, ei sillä saatu yksityiskohtaisia tietoja siitä, miten henkilöstömitoitusta oli päivähoiton yksiköissä toteutunut. Yksittäisessä kunnassa saattoi olla vaihtelua eri päivähoiton yksiköiden välillä. Arvioon vaikutti myös se, millä tarkkuudella mitoitusta seurattiin. Valtaosa kunnista seurasi mitoituksen toteutumista päivittäin tai kuukausittain. Kuntien oman arvion mukaan lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku toteutui päivähoitossa viimeisen toimintavuoden aikana pääosin hyvin.

Päiväkotien osalta lasten ja hoito- ja kasvatushenkilöstön välinen suhdeluku toteutui viimeisen toimintavuoden aikana kunnissa erittäin hyvin noin 15 prosentissa ja erittäin hyvin tai hyvin 78 prosentissa. Tavallisin este säädetyn mitoituksen toteutumiselle oli lyhytaikaisten sijaisten saatavuus erityisesti äkillisissä tilanteissa. Myös pätevän henkilökunnan saatavuus ja päiväkodin toimiminen varahoitopaikkana olivat syynä suhdeluvun ylittymiseen. Lisäksi pitkät hoito- ja aukioloajat hankaloivat henkilökunnan työvuorojen järjestelyä. Nykyisen asetuksen soveltaminen pi-

dennetyt aukiolon yksiköissä oli vastaajien mukaan ongelmallista.

Silmät selässäkin – Tehyn päivähoitoseelvitys

Tehyn selvityksessä Silmät selässäkin – Tehyn päivähoitoseelvitys (Honkalampi, Koskinen & Leppälampi 2006) tarkasteltiin päiväkodin hoito- ja kasvatushenkilöstön ja hoidossa olevien lasten määrällistä suhdetta sekä kasvatuksellisten ja hoidollisten tavoitteiden sekä lasten fyysisen turvallisuuden toteutumista päiväkodeissa. Vastaajista 53 % (n=215) arvioi, että lapsia on vähintään kerran päivässä yhtä aikaa hoidossa enemmän kuin asetus lasten päivähoitosta edellyttää. Yleisimmät syyt liian pieneen henkilöstömäärään olivat, ettei sairauslomiin palkata sijaisia eikä vuosilomien tai muiden poissaolojen aikana ole käytössä varahenkilöitä tai muita sijaisia.

Selvityksen mukaan päivähoiton suhdelukuasetuksen edellytykset toteutuivat huonosti, kun asiaa tarkasteltiin ryhmätasolla. Lapsiryhmät olivat usein liian suuret eikä koulutettua ammattihenkilöstöä ollut tarpeeksi lapsimäärään nähden.

Alle 3-vuotiaiden ryhmistä 38 %:ssa oli vähintään asetuksen mukainen määrä ammattihenkilöitä. Tarkasteltaessa tilannetta päivittäin keskimäärin, suhdeluku toteutui 73 %:ssa ryhmiä. Kun tarkasteltiin, miten paljon lapsia oli enimmillään yhtä aikaa, suhdeluku toteutui vain noin 36 %:ssa ryhmiä.

3–6-vuotiaiden ryhmissä ammattihenkilöiden suhde lapsiryhmän kokoon oli asetuksen mukainen 51 %:ssa. Päivittäisessä tarkastelussa keskimäärin suhdeluku toteutui 90 %:ssa ryhmiä. Kun katsottiin, paljonko lapsia oli enimmillään yhtä aikaa, suhdeluku toteutui vain 55 %:ssa ryhmiä.

Lapsen asema ja oikeudet 2009 -kysely

Lastentarhanopettajaliitto (LTOL) teetti syksyllä 2009 kyselyn taluskriisin vaikutuksista lasten asemaan ja lasten oikeuksien toteuttamiseen. Siihen vastasi 823 kaupunginvaltuuston ja -hallituksen puheenjohtajaa, lastentarhanopettajaa ja lasten vanhempaa. Kuntapäätäjien näkemykset säästötoimista päivähoiton varhaiskasvatuksessa erosivat lastentarhanopettajien ja vanhempien arjen havainnoista selkeästi. Kuntapäätäjät arvioivat päivähoitoa myönteisemmässä valossa kuin pienten lasten vanhemmat ja lastentarhanopettajat.

LTOL:n tutkimuksessa kysyttiin, mihin lasten päivähoitossa olisi panostettava. Vanhemmat (90 %) panostaisivat ryhmäkokojen pienentämiseen. Seuraavaksi he nostaisivat hoito- ja kasvatushenkilöstön määrää. Lastentarhanopettajat olivat samoilla linjoilla vanhempien kanssa: toteutuakseen laadukas varhaiskasvatus edellyttää pienempiä ryhmäkokoja. Kuntapäätäjät nostivat esille muun muassa henkilöstön jaksamisen ja lomautusten välttämisen. Päätäjät, lastentarhanopettajat ja vanhemmat olivat samaa mieltä ainoastaan siitä, että varhaiskasvatuspalvelut ovat kansantalouden kannalta edullinen investointi tulevaisuuteen, eivät pelkkä kuluerä.

Lähes kolme neljästä (73 %) lastentarhanopettajasta ilmoitti, että säästöjä on jo tehty sijaisten käytössä, henkilökunnan määrässä, lapsiryhmien koossa, ruokailussa ja retkissä. Kuntapäätäjistä 56 % sanoo, että päivähoitoon kohdentuvia säästötoimia ei ole tehty eikä suunniteltu. Kuntapäätäjät näkevät säästöjen kohdentuneen ensisijaisesti sijaisten käyttöön.

Korkein mahdollinen hyväksyttävä ryhmä koko alle 3-vuotiaille oli vanhempien ja kuntapäätäjien mielestä 9 lasta ja lastentarhanopettajien mukaan 10 lasta. 3–6-vuotiaiden kohdalla vanhemmat ja päätäjät pitivät sopivana alle 13 lasta ryhmässä ja lastentarhan-

opettajat 17 lasta. 6-vuotiaille pidettiin sopivana 14–16 lapsen ryhmää.

2.4 Päiväkotiryhmän koon vaikutus lapseen

Lapsen kehitys

Tunne-elämän ja käyttäytymisen hallintaa ohjaavat aivotoinnot muovautuvat ensimmäisten ikävuosien aikana. Niiden avulla lapsi oppii tasapainottamaan kiihtymistään ja tyyntymistään. Kehityksellinen neurotiede on osoittanut, että aivot eivät kypsy itsestään. Ne tarvitsevat jatkuvaa vuorovaikutusta. Siksi lapsi tarvitsee ehdottomasti aikuista monen vuoden ajan. (Kalliala & Sajaniemi 2009)

Aikuisten tapa reagoida lapsen emotionaalisiin viesteihin vaikuttaa ratkaisevasti aivojen toiminnalliseen kehitykseen. Turvallinen aikuinen sekä tyyntyttää että aktivoi tarvittaessa ja samalla auttaa lasta toimimaan erilaisten tunnetilojen vaihdellessa. Aikuisten toimilla on pitkäaikaisia seurauksia, koska emotionaalisen säätelyn oppiminen on suotuisan tiedollisen, taidollisen ja sosiaalisen kehityksen perusedellytys. Aikuisten vastuu on suuri riippumatta siitä, missä lasta hoidetaan. (Kalliala & Sajaniemi 2009)

Professori Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan puolitoistavuotias ei aivojensa kehitysvaiheen takia kykene solmimaan kiintymyssuhdetta kuin 3–4 ihmiseen. Vanhempien lisäksi joukkoon mahtuu yksi hoitaja. Hoitopäivän tulisi olla lyhyt, ympäristön tuttu, hoitajan pysyvä ja hoitolapsia vain 3–4, jotta sosiaalisten tapahtumien määrä on lapsen hallittavissa. Lapsen olisi hyvä saada kasvaa ainakin noin puolitoistavuotiaaksi kotona. Alle kolmevuotiaalle olisi perhepäivähoito parasta. Vasta yli kolmevuotias voidaan sijoittaa ryhmään, mutta tutkimuksin parhaiksi todetut ryhmäkoot ovat pieniä: kolmevuotiaille vain 6–8 lasta.

Tutkimusten mukaan siirtyminen liian aikaisin suureen ryhmään haittaa lapsen älyllistä ja kielellistä kehitystä. Alle kolmevuotiaan aivot kehittyvät voimakkaasti. On osoitettu, että jatkuva melu haittaa niiden kehitystä. (Rotko 2009)

Terveys

Päiväkotilapset sairastavat noin kaksi kertaa enemmän kuin kotona hoidettavat lapset, erityisesti alle kolmevuotiaina. Usein toistuva sairastelu vähentää lapsen viihtymistä ja jaksamista. Päivähoidon infektioriskit ilmenevät sairastumisina ja siitä lapselle aiheutuvana haittana. Tämä puolestaan lisää terveydenhoitokuluja sekä vanhempien työpoissaoloja. Päivähoito henkilöstön infektioriskin pienentäminen on myös tärkeää ja se tukee osaltaan henkilöstön työssä jaksamista. Pienten lasten runsas sairastelu aiheuttaa myös muita haittoja, kuten antibioottien runsasta käyttöä sekä siitä johtuvaa antibioottiresistenssiä. Siksi päivähoito henkilöstön infektioriskin vähentäminen on tärkeää. (STM 2005)

Suomessa lasten sairastumista aiheuttavat eniten erilaiset lyhytaikaiset infektioaudit. Tavallisin syy alle kouluikäisten sairauspoissaoloihin ovat ylähengitystieinfektiot, välikorvatulehdus ja ripuli. (STM 2005)

Päivähoitoryhmän koko on tärkein yksittäinen infektioiden esiintymiseen vaikuttava tekijä. Muita ovat päiväkodin koko, niiden perheiden lukumäärä, joista lapsia tulee päiväkotiin sekä ruuan jakoon osallistuvien henkilöiden lukumäärä. Lapsen infektioherkkyyks on kuitenkin yksilöllistä ja siihen vaikuttavat myös monet päivähoito ulkopuoliset tekijät. Infektioiden esiintymistä ja leviämistä päivähoitoon on voitu vähentää kiinnittämällä huomiota hygienian toteutumiseen päivähoito eri tilanteissa. (STM 2005)

Turvallisuus

Laki lasten päivähoidosta velvoittaa järjestämään turvallista hoitoa. Keskeisimpiä turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat henkilöstön määrä ja ammattitaito (Saarsalmi 2008).

Yhdysvaltalaisen Coloradon yliopiston (National Resource Center for Health and Safety in Child Care 1992) kokoamat tutkimustulokset osoittavat, että matalat lapsi-aikuisen-suhdeluvut yhdistetään pienempään määrään vaaratilanteita ja lasten kaltoinkohtelua. Kun henkilökuntaa on liian vähän ja aikuisilla liikaa hoidettavia, stressin määrä ja myös kaltoinkohtelun riski lisääntyvät. Riittävä henkilökunta mahdollistaa hetkellisen irrottautumisen stressaavasta tilanteesta.

Sosiaaliset taidot, lapsen saama huomio, vuorovaikutus

Coloradon yliopiston tutkimustuloksista 1992 selviää, että ryhmissä, joissa on 12–14 lasta (3–6-vuotiaista) ja kaksi hoito- ja kasvatustehävässä olevaa aikuista, lapset ovat yhteistyökykyisempiä, tottelevaisempia ja osoittavat suurempaa kykyä pohdiskeluun ja kekseliäisyyteen kuin lapset ryhmissä, joissa on 24–28 lasta ja neljä aikuista. Pienempien ryhmien lapset osoittavat myös suurempaa sosiaalista kompetenssia kuin suurten ryhmien.

Myös pienempien ryhmien aikuiset ovat aktiivisemmin lasten kanssa. He ovat vastaanottavampia, sosiaalisesti stimuloivampia ja vähemmän rajoittavia kuin isojen ryhmien. Lapset, joilla on turvallinen kiintymyssuhde, ovat kehittyneempiä leikeissä, vähemmän aggressiivisia ja heillä on suurempi sosiaalinen kompetenssi. Tutkimus osoitti, että lapset saavat vähemmän huomiota, läheisyyttä, vastakaikua ja stimulaatiota aikuisilta joka keran, kun uusi lapsi tulee ryhmään.

Tutkijat huomasivat, että hoito- ja kasvatustehävässä olevat, joilla on vastuullaan pienempi lapsiryhmä, kykenevät positiivisempaan ja kasvattavampaan vuorovaikutukseen lasten kanssa ja antavat lapsille yksilöllisempää huomiota.

Pienissä ryhmissä havaittiin lapsen kehitykselle sopivampaa toimintaa kuin suurissa ryhmissä. Tämä todettiin ryhmissä, joissa oli 6 tai vähemmän alle 2-vuotiasta, enintään 12 taaperoa, ja 5–6-vuotiaita enintään 18. Ryhmissä, joissa on matalat suhdeluvut, lapset puhuvat ja leikkivät enemmän. On myös todennäköistä, että lasten ja aikuisten vuorovaikutus on positiivisempaa, lapset saavat asianmukaista ohjausta ja heillä on kasvatuksellisesti hyviä tai erinomaisia aktiviteetteja. Matalampi suhdeluku yhdistetään myös suurempaan verbaaliseen kommunikaatioon lasten ja aikuisten välillä, mikä puolestaan kehittää lapsen kielellistä kykyä. Lapset ja aikuiset yksinkertaisesti puhuvat enemmän keskenään. Matalat suhdeluvut mahdollistavat myös enemmän opetusaktiviteetteja kuten esimerkiksi ongelmanratkaisua.

Helsingin yliopiston kehitysneuropsykologian dosentti, filosofian tohtori Nina Sajaniemi on todennut, että varhaiskasvatuksella on erittäin suuri merkitys lapsen hyvinvoinnin ja oppimisvalmiuksien edistämiseksi. Lapsen tarpeisiin vastaava varhaiskasvatusta ennaltaehkäisee oppimisvaikeuksia ja tarkkaavaisuushäiriöitä. Laadukas varhaiskasvatusta kehittää myös lapsen sosiaalisia taitoja ja tunne-elämän hallintaa. Sajaniemen ryhmä tutkii, kekevatko lapset päiväkodeissa hallitsematonta stressiä, joka uhkaa emotionaalista hyvinvointia. Ylikuormittunut lapsi ei pysty säätelämään omaa toimintaansa. Käyttäytyminen on tilanteeseen epäsopevaa, mikä jarruttaa kehitystä ja estää oppimista. (Ukkonen 2007)

Sajaniemen ryhmän tutkijat ovat varmoja siitä, että varhaiskasvatuksen laatua ediste-

tään kiinnittämällä entistä tarkempaa huomiota lapsen hyvinvointiin päivähoitossa. Meneillään oleva tutkimus antanee arvokasta tietoa päiväkotitoiminnan kehittämisen painopistealueista. Lapsen kehitykselliset tarpeet tulisi olla kasvatuksen suunnittelun lähtökohdana varhaiskasvatuksessa.

Ryhmän alustavat tutkimustulokset viittaavat siihen, että lapset voivat päiväkodeissa keskimäärin hyvin. On kuitenkin lapsia, jotka reagoivat herkästi tai epätyypillisesti tilanteiden vaihteluihin. Näiden lasten tunnistamiseen ja auttamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota, jotta vältytään riskien kasautumiselta. *”Jokaisella lapsella on oikeus kasvaa ympäristössä, jossa hän kokee olevansa turvassa ja jossa hän saa hoivaa, huolenpitoa ja kehitystasolleen sopivaa toimintaa. Jos lapsella on kehitysoppimispulmia, hänen tulisi saada tarvitsemansa tuki omassa tutussa päiväkotiryhmässään aikuisen ohjauksessa.”* (Ukkonen 2007)

Sajaniemi toteaa, että mitä pienempiä lapset ovat, sitä herkemmin he haavoittuvat ja siksi he tarvitsevat hyvin koulutettuja, ammattitaitoisia kasvattajia. Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa tulevalle elämälle.

Päivähoitokeskustelun lähtökohtana tulee olla tieto lapsen ensimmäisten ikävuosien kehityksestä. Yhtä tärkeää on pohtia, miten olemassa oleva päivähoitojärjestelmä voi parhaalla mahdollisella tavalla vastata lasten kehitystarpeisiin. Jokaisen lapsen on tultava nähdyksi ja kuulluksi. Sekä kansainvälisissä että kotimaisissa tutkimuksissa on todettu päiväkotien suuret tasoerot. Laatu vaihtelee suuresti silloinkin, kun ryhmäkoko on kohtuullinen ja tilat ja toimintavälineet hyvät. Lasten kanssa toimivat aikuiset vaikuttavat ratkaisevasti varhaiskasvatuksen laatuun. Parhaimmillaan aikuiset hakeutuvat vuorovaikutukseen lasten kanssa aina kun voivat, huonoimmillaan vetäytyvät toistensa seuraan. Aikuisten osaaminen ja motivoituneisuus eivät kuitenkaan ratkaise kaikkea. Myös muut teki-

jät ovat tärkeitä. (Kalliala ja Sajaniemi 2009)

Kalliala ja Sajaniemi esittävät kolmen toimumuksen sijasta kolme vaatimusta:

- Ryhmien paisuttamisen mahdollistavat suhdelukusäädökset on korvattava ryhmäkoko- ja suhdelukusäädöksin.
- Henkilökunnan koulutustasoa on nostettava.
- Lasten hoitopäiviä on lyhennettävä työnantajien ja työntekijöiden yhteisin ponnisteluin.

Tutkimustulokset osoittavat miten tärkeitä suhdeluku ja ryhmäkoko päivähoitossa ovat. Ne ovat myös parhaat laatuindikaattorit ja vaikuttavat niin lasten kehittymiseen, oppimiseen, terveyteen kuin turvallisuuteenkin.

Päivähoidon laatu ja ryhmän koko

Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivalan (1998) mukaan päivähoitolaatu koostuu neljästä eri laatutekijästä. Laatua säätelevät puitetekijät, välilliset tekijät, kasvatustiloihin liittyvät tekijät sekä vaikutukselliset tekijät. Puitetekijöitä ovat ryhmäkoko ja suhdeluku, hoitosuhteen pysyvyys sekä hoitoaikojen sopivuus.

Tutkimuksissa on voitu havaita, että lapsi-aikuisen suhdeluku määrittää keskeisesti muun muassa lasten verbaalisen ilmaisun määrää sekä lasten sitoutumista leikkiin. Erittäin suhdeluku vaikuttaa alle 3-vuotiaisiin lapsiin. Jos ryhmässä on aikuisia vähemmän, lapset ovat useammin apaattisia ja poissa toisistaan, ja aikuiset käyttävät enemmän aikaa kurinpidollisiin toimiin.

Suhdeluvulla on havaittu olevan merkitystä sekä lasten että aikuisten käyttäytymiseen. Henkilöstön lisäämisen on todettu vähentävän lasten käyttäytymishäiriöitä ja ahdistuneisuutta. Samalla lapsista tulee aktiivisempia ja he toimivat enemmän yhdessä. Henkilökunnan poissaolot vähenivät ja asenteet van-

hempiin tulivat myönteisemmiksi, samoin kuin vanhempien asenteet henkilökuntaan ja päiväkotiin.

Lapsiryhmän koon on havaittu olevan yli kolmevuotiaiden ryhmässä vielä keskeisempi laadun määrittäjä kuin lapsi-aikuisen suhdeluvun. Kuitenkin on todettu, että lapsiryhmän koolla ja suhdeluvulla on paljon samankaltaisia vaikutuksia. Pienissä ryhmissä kielellinen vuorovaikutus on vilkkaampaa, lapset leikkivät enemmän roolileikkejä ja heidän on helpompaa jäädä päiväkotiin. On myös havaittu, että pienissä ryhmissä lapset osallistuvat toimintaan ja esittävät enemmän omia ajatuksiaan, harkiten ja puuhiinsa keskittyen. Aikuiset eivät keskity pelkästään valvomaan lasten toimintaa, vaan osallistuvat siihen myös itse.

Tärkeä laadullinen tekijä on hoitosuhteen pysyvyys. Pienet lapset reagoivat eri tavalla pysyviin hoitajiin kuin vaihtuviin aikuisiin. Pysyvän hoitosuhteen myötä aikuiset pystyvät reagoimaan herkemmin ja asianmukaisemmin lasten ilmaisemiin tarpeisiin ja ymmärtävät paremmin lapsen kommunikaatioita. Lapset ottavat myös kaksinkertaisesti enemmän kontakteja pysyviin kuin väliaikaisiin työntekijöihin. (Hujala ym.1998)

Professori Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan varhaiskasvatuksesta voi puhua vasta yli kolmevuotiaiden kohdalla. Sitä nuoremmilla kyse on hoivasta. Arkipäivää ovat yli 10 lapsen alle 3-vuotiaiden ryhmät ja paikoin lähes 30 lapsen 3–6-vuotiaiden ryhmät. Keltikangas-Järvisen mukaan tutkimuksissa havaitut ihannekoot ovat hyvin erilaiset: alle kolmevuotiaiden ryhmälle se on 6–8 lasta. Yli 12 muodostaa jo riskin. Kun sosiaalinen kenttä ei ole hallittavissa, lapsi ei voi oppia sosiaalisia taitoja, vaan turvautuu aggressioon. Ei auta, että 20 hengen lapsiryhmässä on useita aikuisia. Kyse ei ole aikuisten taidoista, vaan ryhmän ominaisuudesta. Jokainen lisäaikuisen muuttaa ryhmän dynamiikkaa ja tuo lisäelementtejä. Aikuisia lisäämällä ei siis voi ryhmän kokoa

kasvattaa. (Rotko 2009)

Liian suuressa ryhmässä aikuisen aika menee konfliktien selvittämiseen. Suurissa ryhmissä on lisäksi meluisaa. Keltikangas-Järvisen johtamassa tutkimuksessa havaittiin, että pääkaupunkiseudun päiväkodeissa melu nousi jossain vaiheessa päivää 90 desibeliin ja useissa se pysyi siinä suuren osan päivää. Melun on osoitettu haittaavan oppimiskyvyn kehitystä. Ylisuurten ryhmien kaikkia haittoja ei tiedetä, koska missään tutkimuksissa ei ole käsitelty niin suuria ryhmiä kuin Suomessa esiintyy.

Tieteellisesti kestävimpään päivähoidon vaikutuksia selvittävään tutkimukseen osallistui 27 eri yliopistoa ja tutkimuskeskusta. Tuuhansia lapsia seurattiin vuosia. Havaintona oli, että hoitopäivän pituus, varhainen aloitusikä ja ryhmän suuri koko sekä levottomuus olivat koulu- ja murrosiässä yhteydessä sosiaalisten taitojen ja empatian puutteeseen, omien etujen ajamiseen, röyhkeyteen, tottelemattomuuteen, vastaan sanomiseen aikuisille, levottomuuteen ja keskittymiskyvyttömyyteen. (Rotko 2009)

Lasten varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus -julkaisussa (2009) lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula vaatii kunnille suosituksia ryhmäkoosta ja seurantaan sen kehitykseen. Alle 3-vuotiaiden ryhmän koko olisi enintään 12 lasta ja yli 3-vuotiaiden enintään 21 lasta. Alle 1,5-vuotiaiden hoidossa tarvitaan yksi aikuinen kahta lasta kohden.

Tehyn näkemys suhdelukuihin on yksi hoito- ja kasvatustehtävässä toimiva aikuinen kolmea alle 2-vuotiasta kohden, neljää alle 3-vuotiasta kohden tai kuutta 3–6-vuotiasta kohden. Yhdessä ryhmässä samanaikaisesti hoidettavien lasten enimmäismäärä tulee toteuttaa siten, että ryhmässä voi olla korkeintaan kolme kasvatusvastuussa olevaa kasvatustajaa. Ryhmässä voi olla kasvattajia enemmän vain, mikäli lasten määrä ei lisäännä.

Taulukko 1: Lasten hoidon standardit (CFOC)

Ikä	Lapsi-aikuinen-suhdeluku	Max. ryhmäkoko
alle 12 kk	3:1	6
13–30 kk	4:1	8
31–35 kk	5:1	10
3 v	7:1	14
4 v	8:1	16
5 v	8:1	16
6–8 v	10:1	20
9–12 v	12:1	24

Coloradon yliopiston *National Resource Center for Health and Safety in Child Care* (2002) on tuottanut lasten hoidon standardit (*CFOC Caring for Our Children*). Standardi 1.002 määrittelee suosituksen lapsi-aikuinen-suhdeluvuksi päiväkoteihin (*Ratios for large family child care homes and centers*). Yli 3-vuotiaiden ryhmässä, joissa on eri-ikäisiä lapsia, tulisi suhdeluku määritellä sen mukaan kuinka vanhoja suurin osa lapsista on. Jos alle 3-vuotiaita on ryhmässä, on noudatettava pienten suhdelukua.

2.5 Päivähoidon hallinnonala

Peruspalveluministeri Paula Risikko ja opetusministeri Henna Virkkunen kutsuivat loka-kuussa 2009 selvityshenkilöt kartoittamaan varhaiskasvatuksen asemaa valtionhallinnossa. Tehtävänä oli päivittää varhaiskasvatuksen hallinnon tilanne kunnissa, arvioida ja tehdä tarvittavat ehdotukset sen asemasta valtionhallinnossa ja ehdotuksen aiheuttamista lainsäädännön muutostarpeista. Tehtävänä oli myös tehdä ehdotukset toimenpiteiksi ja niiden toteuttamisen aikatauluksi sekä arvioida ehdotuksen ja toimenpiteiden taloudelliset vaikutukset, vaikutukset valtion ja kunnallisten viranomaisten toimintaan, yhteiskunnalliset ja mahdolliset muut vaikutukset. Raportti luovutettiin sosiaali- ja terveysministeriölle ja opetusministeriölle 19. helmikuuta 2010.

Kunnat ovat saaneet vuodesta 2003 alkaen vapaasti päättää, minkä toimielimen alaisuuteen päivähoito kuuluu. Selvityshenkilöt ra-

portoivat, että noin puolet kunnista on siirtänyt päivähoiton opetustoimen alaisuuteen. Se on perusteena johtopäätökselle, että valtionhallinnon ratkaisun pitäisi tukea kuntien enemmistön tekemää tulkintaa päivähoiton ja varhaiskasvatuksen perustehtävästä. (Petäjäniemi & Pokki 2010)

Selvityshenkilöt päätyivät odotetusti ehdottamaan päivähoiton hallinnon siirtämistä kokonaisuutena sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta opetusministeriön alaisuuteen. Vaihdoksen jälkeen päivähoitopalvelut eivät olisi enää sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuja sosiaali- vaan varhaiskasvatuspalveluita. Kuntien jo tekemät hallintokuntaratkaisut ovat vahva peruste ratkaisulle. Noin puolet on siirtänyt päivähoiton sivistyslautakunnan alaisuuteen. Perusteena on myös muissa Pohjoismaissa ja Euroopan unionin jäsenmaissa tehdyt ratkaisut. (Petäjäniemi & Pokki 2010)

3

Kyselyn toteutus

Tätä selvitystä varten tehtiin kysely yhteistyössä Suomen Lastenhoitoalan Liiton (SLaL) kanssa. Kyselyyn oli mahdollista vastata Tehyn ja SLaL:n kotisivuilla 26.4.–15.5.2010 välisenä aikana Webropol-linkin kautta. Lisäksi kysely lähetettiin tehyläisille päivähoidon ammattilaisille. Kysely ja vastausten analysointi tehtiin käyttäen Webropol-datan analysointi-

ja kyselytyökalua. Vastauksia saapui 1051 koko Suomen alueelta, Ahvenanmaa pois lukiin. Tarkoituksena oli selvittää kuinka suurissa päiväkotiryhmissä lapsia hoidetaan ja minkälainen aikuisten ja lasten välinen suhdeluku on. Tämän lisäksi kysyttiin sijaisjärjestelyistä ja päivähoidon hallinnonalasta.

4

Kyselyn tulokset

Vastaajista 955 (91,2 %) ilmoitti työpaikkaan päiväkodin. Perhepäivähoidossa työskentelee 0,8 % ja ryhmäperhepäiväkodissa 4 %. Vastaajista 4,1 % ilmoitti työpaikkaan muun kuin edellä mainitut. Nämä työpaikat ovat pääosin esikouluja ja vuoropäiväkoteja.

Kunnallisella työnantajalla toimii 95,8 % ja yksityisellä 4,2 %. Kokopäivähoitoryhmässä työskenteli 49,8 %, 1% työskenteli osapäiväryhmässä ja 49,3 % ryhmässä, jossa on osa- ja kokopäivähoidossa olevia lapsia.

4.1 Ryhmäkoot ja suhdeluvut eri-ikäisten päivähoitoryhmissä

Alle 3-vuotiaiden ryhmä

Vastaajilta kysyttiin pienentääkö alle 1½-vuotias lapsi lasten määrää ryhmässä. 18,6 % ilmoitti, että pienentää ja 81,4 % ilmoitti, että ei pienennä.

Kysymykseen lisääntykö lasten määrä lapsen täyttäessä 3 vuotta, kaksi kolmesta (66,3 %) ilmoitti, että lisääntyy. Tavallisin vastaus oli, että lasten määrä lisääntyy heti lapsen täyttäessä 3 vuotta. Usein lapsi joutuu heti siirtymään isompien ryhmään. Muita vastauksia olivat muun muassa, että lapsi siirtyy isompien ryhmään elokuussa, kun uusi kausi alkaa tai että siirtyminen riippuu jonotilanteesta.

Alle 3-vuotiaiden kanssa työskenteli vastaajista 315. Heistä 186 (59 %) ilmoitti, että lapsia on ryhmässä enemmän kuin 12.

Seuraavassa taulukossa on kuvattu lasten ja aikuisten määrällistä suhdetta. Lihavoidut luvut merkitsevät, että päivähoitoasetuksen suhdeluku ylittyy joko vähän tai paljon. Ryhmissä, joissa on 13–16 alle 3-vuotiasta tulisi

asetuksen mukaan olla vähintään 4 hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa – 109 vastaajaa ilmoitti, että aikuisia on 3.

Taulukko 2: Lasten ja aikuisten suhdeluku – alle 3-vuotiaat

Lapsia ryhmässä	1 aikuinen	2 aikuista	3 aikuista	4 aikuista	5 aikuista	>5 aikuista
1–4	4	-	-	-	-	-
5–8	2	8	4	1	-	-
9–12	1	13	84	5	1	-
13–16	1	4	109	24	1	-
17–20	-	-	3	15	6	1
>21	-	-	1	1	4	5

3–6-vuotiaiden ryhmä

3–6-vuotiaiden kanssa työskenteli vastaajista 570. Heistä 237 (41,6 %) ilmoitti, että lapsia on enemmän kuin 21 ryhmässä. 158 vastaajaa ilmoitti, että lapsia on 22–27 ja hoito- ja kasvatustehtävissä olevia 3. Asetuksen mukaan aikuisia tulisi olla 4.

Taulukko 3: Lasten ja aikuisten suhdeluku – 3–6-vuotiaat

Lapsia ryhmässä	1 hoitaja	2 hoitajaa	3 hoitajaa	4 hoitajaa	5 hoitajaa	>5 hoitajaa
1–7	4	2	1	-	-	-
8–14	3	20	29	16	4	-
15–21	-	25	190	26	5	-
22–27	-	-	158	23	7	3
>28 lasta	-	-	3	21	5	7

Lisäksi molempien ryhmien vastaajilta kysyttiin, voiko ryhmässä olla poikkeuksellisesti enemmän lapsia? Kaksi kolmesta (65,8 %) ilmoitti, että lapsia voi olla enemmän. Enem-

män lapsia oli vastaajien mukaan silloin tällöin 63,1 %, viikoittain 6,2 %, päivittäin 1,6 % ja ei koskaan 29,1 %.

4.2 Päiväkotien ryhmäkoko

Syyt ryhmäkokojen suuruuteen

Vastaajilta kysyttiin: Miksi ryhmän koko on suurempi kuin 21 lasta (3–6-vuotiaat) tai 12 (alle 3-vuotiaat)?

Suurin syy, että lapsia on enemmän kuin 21 tai 12, näyttää olevan niin sanotut prosenttilapset eli lapset, jotka eivät ole hoidossa joka päivä. Vanhemmat saavat itse valita hoitopäivät. Ongelmaksi muodostuu se, että käytännössä useina päivinä kaikki lapset ovat paikalla.

Työntekijöiden näkemyksiä, miksi lapsia on enemmän kuin 21 (3–6-vuotiaat) tai 12 (alle 3-vuotiaat):

”Koska on monta lasta, jotka ovat 16 päivää kuukaudessa hoidossa niin ”paikataan” vapaat päivät toisella lapsella. Tarkoittaa, että monta päivää viikossa on 14–15 lasta, mutta koska joku on täyttänyt 3v. niin se on sallittua?”

”Tällä hetkellä, kun päivähoitoon ei ole jonoja, lapsia on 21. Kun päivähoitopaikoista on pulaa, ryhmässä on yleensä 22 tai 23 lasta. Näitä ns. lisäpaikkoja perustellaan sillä, että joillakin lapsilla on hoitosopimus. Eli he eivät ole hoidossa joka päivä. Vanhemmat saavat itse valita hoitopäivät, joten käytännössä tulee päiviä, jolloin kaikki ovat yhtä aikaa hoidossa.”

”Päivähoitopaikat ollu tiukassa, niin lapsiryhmiä suurennettu.”

”Siinä on ”prosenttilapsi”, ne laskee, että aina joku lapsi on poissa.”

”Esimies on sanonut, että pitää täyttää ryhmäkoko yli, täyttöprosentti täytyy olla suuri.”

”Käyttöprosentin täytyy olla sata, muuten tulee kaupunginjohtajalta noottia.”

”26 lasta, lisäksi varahoitopaikoille voi tulla perhepäivähoitopaikasta lisää lapsia.”

”Kaupunki pistää jokaiseen ryhmään 23 lasta, lisäksi ryhmässä erityislapsia.”

”Kaupungilta tullut määräys.”

”Ryhmämme on vuorohoitoryhmä. Omassa ryhmässä on kirjoilla 36 lasta + 23 iltahoitolasta. Päivän aikana ryhmän kautta saattaa kiertää noin 45 lasta (1–6-vuotiaista), yhtä aikaa enimmillään 32 lasta.”

”Jossain vaiheessa sanottiin, että kunnassamme on yleinen käytäntö tuo 22 lasta. Jos lapsilla on esim. yhteensä 20 säännöllistä vapaapäivää kuukaudessa... voi ryhmään lisätä aina 1 lapsen/20 vapaapäivää. Eli lapsia on jonain kautena ollut myös 23.”

”Koko päiväkodin suhdelukua tarkkaillaan, täyttöasteen oltava 102 %.”

”Ryhmässä on kaksi osapäiväistä lasta, mutta he ovat yhtä aikaa hoidossa!”

”Olemme vuoropäiväkotit. Lapsia kirjoilla enemmän. Lasten läsnäolomäärä päivittäin vaihtelee.”

”Lisäpaikka otettiin väliaikaisesti käyttöön 1980-luvulla, eikä sitä sen jälkeen ole poistettu. Tällä hetkellä sitä perustellaan varmasti käyttöprosentilla, jonka pitäisi olla 100!”

Päivähoitoryhmien enimmäiskoko

Kyselyssä tiedusteltiin pitäisikö laissa säätää päivähoitoryhmien enimmäiskoko siten, että alle 3-vuotiaiden ryhmässä on korkeintaan 3 aikuista ja 12 lasta ja 3–6-vuotiaiden ryhmässä korkeintaan 3 aikuista ja 21 lasta.

Suurin osa (81,6 %) oli sitä mieltä, että enimmäiskoko on säädettävä lailla. Huomioitavaa oli kuitenkin se, että vastaajat, jotka ilmoittivat, että enimmäismäärää ei tule säätää, kannattivat pääasiassa enimmäismäärän säätämistä, mutta ei kysymyksen luvuilla. Ryhmien tulee olla pienempiä!

Vastauksia perusteltiin monesta eri näkökulmasta. Päälimmäisinä esille nostettiin päivähoiton turvallisuus ja laatu. Lapsen etu, lapsen hyvinvointi ja lapsen paras ovat tärkeitä. Melu ja levottomuus koetaan ongelmaksi suurissa ryhmissä. Henkilökunnan voimavarat joutuvat koetukselle ja kuormitus on suuri. Suurissa ryhmissä toiminta ei ole lapsilähtöistä ja ryhmän hallinta on työlästä. Koetaan, että on lapsen edun mukaista, että ryhmät ovat pienempiä. Vastauksissa korostuu myös yksilöllisyys ja vastuullisuus. Henkilökunnan näkökulmasta nousevat tärkeiksi työrauha ja työturvallisuus. Myös yksilöllisyys ja henkilökunnan jaksaminen koetaan tärkeiksi. Lapselle halutaan antaa syyliä ja turvaa. Myös terveyskysymykset nousevat esille. On helppo todeta, että vastaukset ovat hyvin lapsilähtöisiä, lapsen etu on tärkein. Vastaajat haluavat ryhmät sekä suhdeluvut pienemmiksi.

Kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että lakia ei tule säätää kysymyksen luvuilla vaan pienemmillä. Joukossa oli myös muutama nykytilanteeseen tyytyväinen.

Alle 3-vuotiaiden ryhmässä työskentelevät toteavat, että 12 lasta pienten ryhmässä on liikaa. 10 lasta olisi sopiva. Sopivana pidetään myös ryhmää, jossa on 4 aikuista ja 12 lasta.

3–6-vuotiaiden ryhmää pidetään liian isona, jos lapsia on 21. Sopivana määränä pidetään 17–18 lasta.

Moni vastaaja toivoo myös aikuisia lisää ryhmiin. Useat ovat kuitenkin sitä mieltä, että nykyisellään ryhmät ovat liian suuria. Alle 3-vuotiaiden ryhmissä pidettiin sopivana suhdelukuna 8 lasta ja vähintään 3 aikuista ja yli 3-vuotiaiden ryhmässä 18 lasta ja vähintään 3 aikuista. Vastaajat kokevat tärkeäksi, että lapsimäärä säännellään. Suhdelukuun toivotaan joustavuutta. Suuri merkitys suhdeluun on erityislapsilla, maahanmuuttajilla ja erityisen hoidon tarpeessa olevilla. Toisin sanoen lapsiryhmän haastavuuden tulisi vaikuttaa ryhmän kokoon.

Otteita vastauksista:

”Ettei tarvitsisi tehdä ääriarjoilla ja välillä laittomalla miehityksellä työtä, miettien että mitenhän taas selvittää ja toivoen, ettei mitään tapahdu.”

”Lapsi on tärkein...”

”Parempi se, kuin ei mitään, tavoite/ihanne mitä työpaikallamme ja monen kollegan kanssa puhumme on 16 lasta ja 3 aikuista 3–6-vuotiailla.”

”Ihanne alle 3-vuotiailla olisi 8–10 lasta. Silloin olisi aikaa joka lapselle ja lapsilla leikki- rauha.”

”Mikäli ei ole lakia, joka velvoittaisi päättäjiä sitä noudattamaan, niin lasten turvallisuus ja henkilökunnan jaksaminen unohdetaan. Vain prosentit määräävät.”

”Monet lapset kärsivät suurista ryhmistä: liian suuri meteli, liian vähän huomiota päivän aikana ja liikaa vuorovaikutuskohteita pienelle lapselle. Lisää häiriökäyttäytymistä ja myös työntekijöiden väsymistä.”

”Pitäisi säätää enimmäiskoko nykyistä pienemmäksi.”

”Pienet tarvitsee syliä ja aikaa sekä rauhaa.”

”Kaikki tutkimukset tukevat sitä, että ryhmäkoot tulisi olla pieniä, jotta kaikkia lapsia voisi edes kohtuudella kohdata ja huomioida päivän aikana.”

”Nykyisin ryhmät muuttuvat koko ajan, se tuo mieleen matkahuoltomeiningin. Hoitosuhteet jäävät pinnallisiksi.”

”Ryhmien on oltava pieniä, koska muulloin päivähoito muuttuu lasten säilömispaikaksi. Suuret ryhmät, vaikka olisi useita aikuisia-kin, eivät pysty tarjoamaan muuta kuin ruuan ja katon pään päälle. Tätä tuskin ajatellaan, kun tuodaan lapsi päiväkotiin.”

”Aikuisten määrän lisääminen suurissa ryhmissä ei poista niitä haittatekijöitä, joita ylisuuri ryhmä tuottaa lapsille ja työntekijöille!”

”Isot ryhmäkoot aiheuttavat paljon meluhaittaa ja enemmän konfliktitilanteita lasten välille, jonottamista ja odottamista. Sellaiseen ei aikuisenkaan pinna omalla työpaikalla riittäisi päivästä toiseen!”

4.3 Sijaisten ja varahenkilöstön käyttö

Päivähoidon henkilöstön poissaolot muodostuvat, kuten muillakin työpaikoilla, suunniteluista ja äkillisistä poissaoloista. Vain 4,8 % vastaajista ilmoitti saavansa aina sijaisen äkillisiin poissaoloihin, 83 % joskus ja 12,2 % ei koskaan.

Suunniteltuihin poissaoloihin saa 16,8 % aina sijaisen, 73,5 % joskus ja 9,8 % ei koskaan.

Reilulla puolella (54,9 %) vastaajista on varahenkilöstö työpaikalla.

Kyselyn perusteella voi todeta, että vaikka 54,9 %:n työpaikalla on vakituinen varahenkilöstö, se ei vaikuta sijaisten saamiseen. Sekä työpaikoilla, joilla on varahenkilöstö että niillä, joilla ei ole, on yhtäläiset vaikeudet saada sijaisia niin äkillisiin kuin suunniteltuihin poissaoloihin.

Taulukko 4: Äkilliset poissaolot, varahenkilöstö ja sijaisen saaminen

Varahenkilöstö	Aina sijainen	Joskus sijainen	Ei koskaan
kyllä	6,7%	82,5%	10,8%
ei	3 %	83,7 %	13,3 %

Taulukko 5: Suunnitellut poissaolot, varahenkilöstö ja sijaisen saaminen

Varahenkilöstö	Aina sijainen	Joskus sijainen	Ei koskaan
kyllä	17,5	74,4	8,2
ei	16,1	72,9	11

Vastauksista käy ilmi, että on tavallista siirtää henkilökuntaa esimerkiksi sairaustapausten vuoksi toiseen ryhmään. Kaksi kolmesta (64,6 %) ilmoitti näin tapahtuvan silloin tällöin ja neljännes (25,8 %) viikoittain.

Otteita vastauksista:

”Työntekijät vaihtavat vuoroja ja pidentävät päivänsä. Mutta siltikään lapsiluku suhteessa aikuisten määrään ei aina täsmää.”

”Siirrellään henkilökuntaa talon sisällä. Jos se ei ole mahdollista, yritetään vain selvittää päivästä vähentämällä mahdollisesti suunniteltuja toimintoja, jos niitä ei pysty toteuttamaan. Hyvä suunnittelu auttaa.”

”Siinäpä se, miten?”

”Yritetään pärjätä! Liian usein tilanteet ovat laittomia, siis kasvatusvastuullisia työntekijöitä on liian vähän lapsimäärään nähden.”

”Pyydetään kotona olevia vanhempia pitämään lapsi kotona tai hakemaan aikaisemmin.”

”Siirtämällä henkilökuntaa ryhmästä toiseen/talosta toiseen; yhdistelemällä ryhmiä. Valittavasti laki sallii, että väliaikaisesti saa yhdellä kasvattajalla olla enemmän kuin 7 lasta,

Jos sijaista ei saada, miten laatu ja turvallisuus varmistetaan?

Vastaukset kertovat karua kieltä siitä, että päiväkotien toiminta on työvuorojoustojen varassa. Henkilökunta joutuu jatkuvasti muuttamaan vuoroja ja venymään. Toimintaa joudutaan muuttamaan ja rajaamaan. Lapsia siirretään toiseen ryhmään tai saadaan apua toisesta ryhmästä. Usein laatua ja turvallisuutta ei varmisteta mitenkään, vaikka joudutaan toimimaan vajaalla miehityksellä.

Päivähoidon henkilökunta on huolissaan päivähoitoon laadusta ja turvallisuudesta. Ryhmäkohtainen suhdeluku ei toteudu aina edes täydellä miehityksellä saati sairaustapauksissa tai muissa poissaoloissa. Mitä merkitsee lapsille se, että heitä siirrellään ryhmästä toiseen tai vastaavasti tutut aikuiset joutuvat siirtymään toiseen ryhmään?

ainakin työnantaja on niin vakuuttanut.”

”Venytetään työpäivän pituutta. Toimitaan vähemmällä (ei laillisella) miehityksellä.”

”Paikalla oleva henkilökunta tekee ylityötä.”

”Työvuorot suunnitellaan niin, että lasten kanssa olevat ovat samaan aikaan töissä. Muiden ryhmien aikuiset hoitavat äärivuorot. Näin varmistetaan turvallisuus, laadusta en tiedä?”

”Revetään joka paikkaan kuin duracel-pupu, eipä juuri muuten? Hoitamalla perustehtävät.”

”Osa lapsista siirtyy poissaolopäiviksi toiseen ryhmään.”

”Toiminta siirtyy perushoittoon ja muu toiminta jää pois”

”Toimitaan vajaalla. Ei varmisteta sen kummemmin.”

4.4 Avointen kysymysten vastauksia

Vastaajilla oli mahdollisuus kirjoittaa vapaasti ajatuksia kyselyyn liittyen. Kokonaiset 556 käytti tilaisuutta hyväkseen. Vastaukset ovat hienoja. Ne kuvaavat päivähoiton arkea monelta eri kantilta. Niistä kuvastuu vahvasti sitoutuminen työhön, lapset ovat etusijalla. Eri-

tyisesti esille nousivat ryhmien suuri koko, si- jaisten saaminen, erilaiset häiriöt kuten melu, työajan käyttö, johtaminen, henkilökunnan jaksaminen, kunnan päätöksenteko ja vastuu sekä henkilökunnan palkkaus.

Otteita vastauksista:

”Olen onnellinen työstäni ja työpaikkani on hyvä. Silti toivoisin parempaa sijaistamiskäytäntöä ja ehdottomasti pienempiä lapsiryhmiä. Se olisi kaikkien etu; sekä meidän työntekijöiden että asiakkaiden!!”

”Olen työskennellyt päiväkodissa liki 20 vuotta ja lasten / lapsiryhmien levottomuus, keskittymiskyvyttömyys, sosiaaliset ym. henkilökohtaiset ongelmat ovat lisääntyneet. Työ on entistä vaativampaa, kun lapset ja vanhemmat tarvitsevat tukea ja ohjausta aiempaa enemmän. Vaikuttavaa työtä voitaisiin toteuttaa 15–18 lapsen ryhmissä (3–6-vuotiaat). Tämän päivän säästöt maksetaan korjaavina kuluina tulevaisuudessa moninkertaisesti. Tämä on taloudellinen fakta, tutkittu asia, mutta silti toimitaan väärin hetkellistä säästöä tavoitellen. Eettinen ristiriita ja lasten oikeuksien polkeminen voivat ajaa ammattilaisia ammatinvaihtoon, kuten on käynyt minunkin kohdalla.”

”Onpa kiitollista, että nostetaan taas huoli lasten hyvinvoinnista ja myös meidän ammattilaisten työolosuhteista tapetille. Kunnissa säästetään varhaiskasvatusasioissa repimällä säästöt kentällä, ja vanhemmat eivät halua tai uskalla kritisoida laatua. Olemme tiukilla. Tuskastuttaa lasten puolesta, koska ammatillinen puoli ontuu kasvatusilanteissa niin tilojen kuin ryhmäkokojenkin suhteen.

Pitäisi olla valtakunnallinen tarkastaja, joka kiertäisi kaikki paikat puolueettomasti kartoittaen tilanteen paikan päällä haastatellen henkilökuntaa. Usein annetaan niin virheelistä ja siloiteltua kuvaa kentältä.”

”Olen ollut päiväkodissa 30 vuotta töissä. Aina olen halunnut vastata tällaiseen kyselyyn. Kiitän taivaallista isää joka päivä siitä, että olen päässyt pois siitä rääkistä, mitä se päiväkodissa on. Lapset ovat hoidossa kuin häkkikanalassa. Kauhea kiire, meteli ja ahtaus. Ei ihme, että lapsista tulee levottomia, toisiaan kiusaavia, pelokkaita, ahdistuneita tällaisissa ympäristöissä. Tehkää jotain näiden kaikkein pienimpien ja heikompien lasten hyväksi. Pitäisi olla pienemmät ryhmät. Henkilökunta pois tietokoneilta. Lasten kanssa pitäisi olla läsnä, kuunnella heitä ja puuhata heidän kanssaan. Pois päivähoidosta koulumaisuus ja kiire. Lapsen pitäisi saada olla huoleton, pieni ja heikko, joka saa myös hoidossa syyliä ja lohdutusta. Lapsen pitää saada leikkiä. Tuntuu siltä, että aikuiset pitää ensin opettaa leikkimään, ennen kuin he pystyvät ohjaamaan lasta leikkiin. Leikki on hävinnyt nyky-yhteiskunnasta kaiken kilpailun ja kiireen vuoksi.”

”Isossa ryhmässä välillä huomaa, että jollekin lapselle ei ole tullut sanotuksi päivän aikana kuin: ”syöppä reippaasti”, ”shh”. Siitä on laatu kaukana.”

”Tällä hetkellä meillä hoidon tarve on hyvin iltavoittoinen. Aikuisten määrä jakaantuu iltaan siten, että työvuoroja vaihdellaan päivittäin, jotta suhdeluvut pysyvät lainmukaisina. Jatkuva joustaminen on nykypäivää ja työvuorojen muuttuminen on erittäin haasteellista perhe-elämänkin kannalta.”

”Ryhmät ovat tällä hetkellä liian isoja. Lapset eivät saa tarvitsemaansa huomiota riittävästi. Lasten on vaikea keskittyä puuhiinsa metelin vuoksi. Erityistä huomiota vaativia lapsia on useampia, aikuisena tuntee jatkuvasti riittämättömyyttä yrittäessään huomioida lasten yksilölliset tarpeet. Jos lomien tai sairastelun vuoksi lapsia on 15–16, eron huomaa heti. Lapset ovat rauhallisempia ja tulevat paremmin nähdyiksi ja kuulluiksi yksilöinä. Laadukas päivähoito on sanahelinää. Hoitohenkilökunta väsyä ja turhautuu, kun huomaa, ettei voi toimia haluamallaan tavalla.”

”On väärin, jos ja kun päiväkodit ovat muuttumassa lasten säilytyslaitoksiksi. Joka paikassa toivotetaan kuinka lapsen olisi parempi pienemmissä ryhmissä, mutta silti päättäjät eivät aja lasten asioita... Me kentällä emme useinkaan voi vaikuttaa asioihin, vaan ryhmäkoot sanellaan ylempältä taholta ja niihin suostutaan tai on suostuttava. Ihmetellään miksi lapset eivät osaa enää keskittyä. Teemme itse jo pienille lapsille kiireen, kun tilat eivät salli ”hidastella” tai mennä omassa tahdissa esim. wc, pukeutuminen. Seuraavienkin on päästävä. Ja äänen häly ympärillä rasittaa niin lasta kuin aikuisia.”

”Olisi jo korkea aika saada lapsiryhmien kokoja pienemmiksi. Lasten levottomuus ja puheen häiriöt lisääntyvät vuosi vuodelta. Suuri lapsiryhmä saa aikaan paljon melua, kuulu kärsii, huomatuksi tuleminen yksilötasolla jää vähäiseksi ja vaikutukset heijastuvat vuosiksi eteenpäin.”

”Päivähoito on nykyään ”hullulla” mallilla. Ryhmät ovat isoja ja henkilökuntaa liian vähän. Pienryhmätoiminta on tämän hetken teema, jolla yritetään kompensoida ylisuuria ryhmiä. Kuitenkaan se ei välttämättä toimi pienten ryhmässä, jossa käsiä ja syliä tarvitaan paljon. Kaiken maailman iltakoulutuksia ja -palavereja on paljon, joista emme saa edes lain mukaisia korvauksia, vaan ne korvataan tunti tunnista (samoin kuin muut ylityöt). Tuntuu myös, että tietokoneen ääressä istuminen on tärkeämpää kuin lasten kanssa oleminen. Kaupungissamme on sijaiskielto, joten työkaverin sairastuminen tai vuosiloma on aina toisten selkänahasta pois. Edes palkattomiin lomiin ei välttämättä saada sijaisita. Tätä menoa henkilökunta näännytetään!”

”Päättäjät tuijottavat liikaa täyttö- ja käyttöprosentteja, unohdetaan helposti lapsi. Työntekijänä tunnen riittämättömyyttä siitä pystynkö ja kerkeätkö vastaamaan päivän mittaan jokaisen lapsen tarpeisiin. Minusta liian helposti hyväksytään ja yleistetään se tilanne, että joka puolella on tiukkaa eikä oteta vastuuta ja nousta barrikadeille lapsen puolesta. Säästöjen taakse on helppo piiloutua.”

”Kiitos tämmöisestä kyselystä! Toivottavasti laitate asiaa myös eteenpäin!!!!”

4.5 Päivähoidon hallinnonala

Vastaajilta kysyttiin minkä lautakunnan alaisuuteen päivähoito kuuluu kunnassa, jossa he työskentelevät. Noin puolet ilmoitti päivähoiton kuuluvan sivistyslautakunnan/ opetuslautakunnan alaisuuteen ja yli kolmannes sosiaali- ja terveyslautakuntaan, sosiaalilautakuntaan tai muuhun vastaavaan. Joka kymmenes ei tiennyt mihin lautakuntaan päivähoito kuuluu.

Vastausten perusteella lautakunnilla on mitä moninaisimpia nimiä. Edellä mainittujen lisäksi tarjottiin lautakuntia kuten perusturva/perusturvalautakunta, hyvinvointipalvelut, sosiaali- ja hyvinvointipalvelut, varhaiskasvatus-perusopetuslautakunta, kasvatus- ja opetuslautakunta, lasten ja nuorten lautakunta sekä lasten- ja nuorten elämäkaarilautakunta.

5

Pohdintaa

Selvityksen tarkoituksena oli kartoittaa, kuinka suurissa ryhmissä lapsia hoidetaan, mikä ryhmäkoon merkitys on lapsille ja aikuisille, miten sijaisjärjestelyt toimivat sekä minkä lautakunnan alaisuudessa päivähoidon asiat ovat kunnissa. Päivähoitoryhmän koolla on suuri merkitys ja lapsia hoidetaan suurissakin ryhmissä. Niin kirjallisuudesta kuin vastauksistakin käy ilmi, että lapsen oikeudet eivät aina toteudu, kuten ei myöskään lain ja asetuksen määräykset.

Helsingin yliopiston psykologian professori Liisa Keltikangas-Järvinen painottaa, että päivähoidon ratkaisut ovat yhteiskunnan ratkaisuja (Rotko 2009). Siihen on helppo yhtyä. Ryhmäkoot ja henkilökunnan määrä ovat poliitikkojen päätettävissä. Vajauksia ei voi korvata henkilökunnan pätevyydellä, eikä vajauksista pidä henkilökuntaa syyllistää. Kuntien päättäjillä ja virkamiehillä on ratkaiseva rooli siitä riippumatta onko nykyinen laki voimassa vai ohjaako toimintaa uusi laki. He päättävät minkälainen suhdeluku missäkin päiväkodissa on voimassa ja miten sitä noudatetaan.

Päiväkotiryhmien koot

Vastauksista käy ilmi, että monissa päiväkotiryhmissä suhdeluku ylittyy joko vähän tai räikeästi. Eniten huolta herättää se, että alle 3-vuotiaiden ryhmät saattavat olla todella suuria. Toinen huomiota herättävä asia on, että ryhmissä, joissa on 13–16 alle 3-vuotiasta, tulisi asetuksen mukaan olla vähintään 4 hoito- ja kasvatustehtävässä olevaa aikuista. Peräti 109 vastaajaa ilmoitti, että aikuisia on vain 3! Mitä lukujen takaa paljastuu? Ovatko kaik-

ki lapset samaan aikaan hoidossa? Kuinka paljon on osa-aikaisia lapsia? Miten huolehditaan siitä, että kaikki lapset eivät ole samaan aikaan paikalla? Kuka ottaa vastuun?

Lapsen oikeus laadukkaaseen päivähoitoon

Päivähoidon ryhmät ovat kirjavia, haasteellisia, hyvin erilaisia. Usein tulee esille se tosiasia, että lapset ovat haastavampia kuin aikaisemmin. Erityistä tukea tarvitsevat, maahanmuuttajalapsen ja lastensuojeluperheet tuovat omat haasteet, erityispiirteet ja osaamisvaatimuksetkin. Oman ulottuvuutensa tuo vuoro- ja hoito, vanhempien epäsäännöllinen ja keikkaluonteinen työ. Varahoitopaikkana oleminen, osapäiväiset lapset, täyttö- ja käyttöasteet, kaikki vaikuttavat ryhmään tavalla tai toisella.

Jokaisen lapsen tulee tulla nähdyksi ja kuulluksi. Vastausten perusteella on selvää, että jokainen lapsi ei tule nähdyksi ja kuulluksi riittävällä tavalla ja henkilökunnalla ei ole riittävästi aikaa kaikille lapsille.

Kyselyn vastaukset herättävät paljon kysymyksiä ja ajatuksia. Toteutuvatko lasten oikeudet? Onko lapsen etu etusijalla? Miten hyvin lapsen oikeudet tunnetaan? Miten ne vaikuttavat päätöksentekoon? Toteutuvatko lapsen oikeudet päivähoitolainsäädännössä ja uuden lain valmistelussa?

Lain valmistelutyössä tulisi vieläkin laajemmin kuulla päivähoidon henkilöstöä, lapsen kehityksen muita asiantuntijoita ja lasten vanhempia. Kuntien heikon taloudellisen tilanteen ei tule ohjata lain valmistelukeskustelua. Suunnitelmien ja päätösten tulee perus-

tua tietämykseen ja ymmärrykseen lasten hyvinvoinnista, kehityksestä ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Ajatus siitä, että koulujen tämän hetken ongelmat saattavat juontaa juurensa päivähoitoon ja sen riittämättömiin resursseihin pitäisi pysäyttää miettimään ratkaisuja. Tämän päivän säästö on tulevaisuuden menoerä. Priorisointikeskustelu on varmasti paikallaan.

Vanhempien oikeus laadukkaaseen päivähoitoon

Myös vanhemmilla on oikeus olettaa, että ammattitaitoinen, sitoutunut ja jaksava henkilökunta hoitaa laadukkaasti ja turvallisesti heidän lapsiaan. Useimmilla ainoa vaihtoehto lasten hoitoon on päivähoito. Vanhemmilla on myös hyvin erilaiset lähtökohdat ja erilaisen tuen tarve.

Henkilöstön jaksaminen ja oikeus tehdä laadukasta työtä

Henkilöstön työssä jaksamista ja työhyvinvointia ei voi sivuuttaa. Vain hyvinvoiva, koulutettu ammattihenkilöstö voi antaa laadukasta päivähoitoa, jossa lapsen etu ja hyvinvointi ovat tärkeimmät. Ja vain riittävä määrä koulutettuja päivähoiton ammattilaisia pystyy käyttämään sitä koulutuksen ja kokemuksen tuomaa osaamista, jota lapset tarvitsevat ja jota heidän kuuluu saada. Jokaisella työntekijällä tulee olla oikeus tehdä parhaansa.

Kuten kyselyn vastauksista käy ilmi, sujuu päivähoiton arki pitkälti työvuorojoustojen varassa. Päiviä pidennettäessä ja vuoroja vaihdettaessa tulee kuitenkin noudattaa työaikalain ja työehtosopimusten pykälää. Työaikalain (605/1996) 18 §:n mukaan ylityötä saa teettää vain työntekijän kutakin kertaa varten erikseen antamalla suostumuksella. Työntekijä voi kuitenkin antaa suostumuksensa määräksi lyhyehköksi ajanjaksoksi kerrallaan,

jos tämä on työn järjestelyjen kannalta tarpeen. Työehtosopimuksissa on selvät määräykset ylitoiden korvaamiseksi. Päivähoidon ammattilaisten tulee vaatia työehtosopimuksen mukaiset korvaukset tehdystä ylityöstä. ”Tunti tunnista” ei ole asianmukainen eikä sopimuksen mukainen korvaus.

Kaikissa päivähoiton yksiköissä ei käytetä työvuorosuunnittelua. Työaikalain (605/1996) 38 §:n mukaan jokaiselle työpaikalle on laadittava työvuoroluettelo, josta käy ilmi työntekijän säännöllisen työajan alkamisen ja päätymisen sekä lepoaikojen ajankohdat. Työvuoroluettelo on saatettava kirjallisesti työntekijöiden tietoon hyvissä ajoin, viimeistään viikkoa ennen siinä tarkoitettua ajanjakson alkamista. Tämän jälkeen työvuoroluetteloa saa muuttaa vain työntekijän suostumuksella tai töiden järjestelyihin liittyvästä painavasta syystä.

Sijaistamiskäytännöt

Sijaisten saaminen niin äkillisiin kuin suunniteltuihin poissaoloihin on usein vaikeaa. Asetus lasten päivähoitosta ei kuitenkaan mahdollista henkilökunnan poissaoloista johtuvaa poikkeamista suhdeluvuista. Toimivien varahenkilöjärjestelmien luomiseen tulee panostaa.

Ammattitaitoinen henkilökunta

On tärkeää, että päiväkodeissa on koulutettu, ammattitaitoinen henkilökunta. On kuitenkin virheellistä olettaa, että lisäämällä henkilöstön ammattitaitoa voidaan lasten ja aikuisten välistä suhdelukua kasvattaa. Ammattitaitoa tulee lisätä ja siihen tulee panostaa, mutta sen ei tule vaikuttaa suhdeluun tai ryhmien kokoon suurentavasti.

Kaikkien päivähoiton ammattilaisten erityisosaamista tulee arvostaa. Jokaisella ammattiryhmällä on oma erityinen osaamisalueensa. Lastenhoitajat/lähihoitajat ovat tervey-

denhuollon ammattilaisia. Heillä on koulutuksensa puolesta kyky niin terveen kuin sairaankin lapsen havainnointiin, samoin erityinen terveyden edistämisen osaaminen. Päivähoidossa heillä on tärkeä rooli muun muassa lääkehoidon osajina. Mitä pienemmistä lapsista on kyse sen tärkeämmäksi muodostuu hoivan osuus.

Varhaiskasvatus vuoteen 2020 (2007) -raporttiin kirjattiin yhdeksi tavoitteeksi päivähoidon henkilöstön koulutustason nostaminen ja osaamisen kehittäminen. Yksi keino tavoitteen saavuttamiseksi on lähihoitajien koulutuksen uudistaminen siten, että koulutuksessa on oma suuntautumisvaihtoehto varhaiskasvatukseen lasten parissa toimiville. Tämän suuntautumisvaihtoehdon suorittamisen tulee olla kelpoisuusehtona varhaiskasvatuksessa toimiville lähihoitajille. Tehy on esittänyt koulutuspoliittisissa teeseissään (Koskinen & Nordström 2010), että sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon (lähihoitaja) rinnalle tulee lisätä ammatillisen perustutkinnon tasoiset tutkinnot lastenhoitoalan tehtäviin. Keskeistä on työelämän työtehtävien edellyttämän, riittävän alakohtaisen osaamisen saavuttaminen.

Esimiehen asema

Päivähoidon esimies on avainasemassa. Henkilökunnan riittävyys, ammattitaito ja jaksaminen ovat tärkeitä, kun pyritään laadukkaaseen päivähoidon. Esimiehen vastuulla on, että päiväkodissa on riittävä, asianmukainen koulutuksen omaava henkilökunta. Esimies vastaa työyhteisön hyvinvoinnista ja henkilökunnan jaksamisesta. Esimiehen vastuulla on viedä omalle esimiehelleen tietoa mahdollisista puutteista ja suhdeluvun ylittymisestä. Esimiehen tulee mahdollistaa paras mahdollinen päivähoidon ja jokaisen työntekijän mahdollisuus tehdä parhaansa.

Päivähoidon hallinnonala

Päivähoito halutaan irrottaa kokonaisuudesta, jossa sitä on kehitetty vuosikymmeniä. Lapsen hoidon, perheiden tukemisen ja vanhempien työssäkäynnin mahdollistajasta painopiste halutaan siirtää lapsen oikeudeksi varhaiskasvatukseen. Kyse ei kuitenkaan ole vain varhaiskasvatuksen järjestämisestä. Pienen lapsen elämässä hoiva ja kasvatus ovat erottamattomat.

Päivähoitoikäisten terveys- ja mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet. Yhä useammat lapset tarvitsevat tehostettua hoitoa, kuntoutusta ja ohjausta fyysisen tai psyykkisen sairauden, vammaisuuden tai muun toimintavajavuuden perusteella. Päivähoidon eräänä tärkeänä tehtävänä, sosiaalihuoltoon kuuluvana hyvinvointipalveluna, on lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden ylläpito ja edistäminen. Sosiaali- ja terveystoimen hallintoa, yhteistyötä, työkäytäntöjä ja toimintakulttuureja on voimakkaasti kehitetty päivähoitoikäisten terveysongelmien ennaltaehkäisemiseksi ja hoitamiseksi. Minkä lisäarvon hallinnonalan muuttaminen tuo tullessaan?

Yhteistyön kehittämistä painotetaan jatkuvasti. Sen sijaan että tehdään ratkaisuja, joissa toimiva päivähoidon toimintaympäristö rikotaan, tehdään mittavia lainsäädännön muutoksia ja muita paljon rahaa vaativia muutoksia. Resurssit – niin ajalliset kuin taloudellisetkin – tulisi käyttää sosiaali- ja opetustoimen yhteistyön kehittämiseen, jolla taataan toivottu lapsen oikeus varhaiskasvatukseen, osana yhtenäistä oppimispolkua. Lapselle on varmasti yhdentekevää minkä ministeriön alaisuudessa päivähoito toteutetaan. Oleellista on, että hoivan, kasvatuksen ja opetuksen suhde on oikea ja lapsen tarpeista lähtöisin. Pitkän tähtäimen huoli on se, että päivähoito ”koulumaistuu” hoivan ja leikin kustannuksella.

6 Johtopäätökset

Tehyn mielestä päivähoitoa tulee kehittää osana sosiaalipalvelujärjestelmää, jossa päivähoiton tehtävänä on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvoinnin edistäminen ja perheen tukeminen lasten kasvatuksessa. Yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä tulee korostaa ja kehittää siten, että kaikissa ratkaisuissa ja toimissa korostuu lapsen näkökulma ja etu. Ratkaisu päivähoiton palveluiden parantamiseen ei ole hallinnollisen aseman muuttaminen. Sen sijaan huomio tulisi kiinnittää entistä enemmän sosiaalitoimen edellytyksiin toteuttaa ja kehittää päivähoitoa. Ennen hallinnonalan

muutosta tulisi tehdyt ratkaisut arvioida ja sen perusteella arvioida tulevia päätöksiä.

Selvitys ei anna tyhjentäviä vastauksia ryhmäkokoihin, mutta vahvistaa sen, että lapsia hoidetaan suurissakin ryhmissä. Se kertoo henkilökunnan näkökulman siihen, mitä arki päiväkodeissa oli vuonna 2010. Niin moni päivähoiton ammattilainen, vanhempi ja lasten kehitykseen perehtynyt ammattilainen ei voi olla väärässä vaatiessaan lapsille päivähoitoon pienempiä ryhmiä, matalampia suhdelukuja ja enemmän aikaa lapsille!

Tehy edellyttää

- päivähoitolain pikaista kokonaisuudistusta
- että lakiin tulee ryhmäkokosäädös
- että lakiin tulee matalampi suhdelukusäädös
- tarkennusta päivähoitoasetuksen poikkeamissäädökseen
- että työaikalakia ja työehtosopimuksia noudatetaan
- että päivähoidossa on toimivat ja riittävästi resursoitua varahenkilöjärjestelmät
- että kaiken päätöksenteon lähtökohtana on lapsen oikeudet ja laaja tietämys lapsen kehityksestä
- että kuntiin perustetaan uudestaan osapäiväryhmiä
- että lähihoitajien koulutus uudistetaan niin, että koulutuksessa on oma suuntautumisvaihtoehto varhaiskasvatusikäisten lasten parissa toimiville
- että päivähoiton henkilökunnan työhyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehditaan

- American Academy of Pediatrics, American Public Health Association, National Resource Center for Health & Safety in Child Care. 2002. Caring for Our Children. National Health and Safety Performance Standards: Guidelines for Out-of-Home Child Care. USA.
- Asetus lasten päivähoidosta 239/1973. Finlex® - valtion säädöstietopankki
- Honkalampi, T., Koskinen, M-K. & Leppälampi, O. 2006. Silmät selässäkin. Tehyn päivähoitoseelvitys. Tehyn julkaisusarja B: selvityksiä 5/2006. Multiprint Oy, Helsinki.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Gummeruksen kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Kalliala, M. & Sajaniemi, N. 2009. Osaava varhaiskasvatus tärkeä lapsen aivojen kehitykselle. Helsingin Sanomat. Viitattu 4.4.2009 <http://www.hs.fi/tulosta/HS-20090404SI1MA01ko9>
- Koskinen, M-K. & Nordström, S. 2010. Tehyn koulutuspoliittiset teesit 2009–2013. Tehyn julkaisusarja F1/10. Multiprint Oy, Helsinki.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973. Finlex® - valtion säädöstietopankki.
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto. 2009. Lasten varhaisten vuosien palveluista parempi kokonaisuus. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:3. Aksidenssi Oy, Helsinki.
- Lapsiperheiden Etujärjestö ry:n adressi. Viitattu 13.8.2010. http://www.adressit.com/paivahoidon_ryhmakoot
- Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. 2007. Edita Prima Oy, Helsinki.
- National Resource Center for Health and Safety in Child Care. 2002. 13 Indicators of Quality Child Care: Research Update.2002. University of Colorado, USA.
- Paunio, R-L. 2004. Päiväkotipaikkojen täyttämisen päivähoitoasetuksen vastaisesti / Överbeläggning av daghem i strid med dagvårdsförordningen. Oikeusasiamiehen ratkaisu. 31.8.2004. Dnro 1147/4/02.
- Paunio, R-L.2008. Hoito- ja kasvatushenkilöstön mitoitus päiväkodissa. Oikeusasiamiehen ratkaisu. 26.2.2008. Dnro 1787/4/06.
- Petäjaniemi, T. & Pokki, S. 2010. Selvitys päivähoidon ja varhaiskasvatuksen asemasta valtiorahallinnossa. STM, OPM.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 2011.
- Rotko, L. 2009. Taimet tiukoilla tarhassa. Turun Sanomat. Viitattu 22.2.2009 <http://www.ts.fi/sunnuntai/?ts=1,3:1012:0:0,4:12:0:1:0,104:12:594967,1:0:0:0:0>
- Saarsalmi, O. (toim.). 2008. Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. Stakes ja Sosiaali- ja terveysministeriö. Oppaita 71. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2005. Infektioriskin vähentäminen päivähoidossa. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:28. Yliopistopaino, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Syyskuu 2005. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:16.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007a. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:72.

- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007b. Kunta-tiedote 9/2007. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jaosto varhaiskasvatustilastiedon kehittämissä. Sosiaali- ja terveysministeriö, selvityksiä 2009:28.
- TNS-gallup. 2009. Lapsen asema ja oikeudet 2009: Mitä lasten vanhemmat, LTO-yhdistykset ja kunnalliset päättäjät ajattelevat lasten asemasta, oikeuksista ja päivähoidon tilasta kotikunnassa?
- Työaikalaki 605/1996. Finlex® - Valtion säädöstietopankki
- Ukkonen, A. 2007. Varhaiskasvatuksesta kaikki alkaa. Suomen Kulttuurirahasto. Viitattu 12.1.2011 <http://www.skr.fi/default.asp?docId=15490>
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 14.8.2010 http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet

Tehy on maamme suurin terveys- ja sosiaalialan tutkinnon suorittaneiden ja alalle opiskelevien ammattijärjestö.

Tehyn tehtävänä on:

- **valvoa** ja parantaa jäsentensä taloudellista asemaa,
- valvoa ja parantaa palvelussuhteen ehtoja ja ammatillisia, sosiaalisia ja oikeudellisia etuja,
- toimia työolosuhteiden kehittämiseksi
- osallistua koulutuksen, ammattitaidon ja terveyden- ja sosiaalihuollon kehittämiseen
- jäsenten keskinäisen yhteenkuuluvuuden lisääminen

Tehyläiset toimivat kaikkentasoisissa tehtävissä sekä julkisella että yksityisellä sektorilla.

Tehy yhdistää terveys- ja sosiaalialan tutkinnon suorittaneet ja alalle opiskelevat yhteiseen ammatti- ja etujärjestöön. Tehyyn kuuluu yhdeksän ammatillista yhteistyöjäsenjärjestöä sekä ammatillisia jaostoja, jotka edistävät jäsentensä ammatillista toimintaa.

Tehyn toiminnan perustana on noin 300 ammattiosastoa, jotka hoitavat mm. paikallista edunvalvontaa. Ammattiosastot yhdistävät saman työnantajan palveluksessa olevat ja saman alueen tehyläiset. Kaikki tehyläiset kuuluvat ammattiosastoihin tai Tehyn opiskelijayhdistykseen.

Tehyn jäsenmäärä on 150 000. Tehyyn kuuluu mm. bioanalyytikoita, ensihoitajia, fysioterapeutteja, hammashoitajia, kätilöitä, laboratoriohoitajia, lastenhoitajia, lähi- ja perushoitajia, lääkintävahtimestari-sairaankuljettajia, mielenterveyshoitajia, osastonhoitajia, röntgenhoitajia, sairaanhoitajia, suuhygienistejä, terveydenhoitajia, toimintaterapeutteja ja ylihoitajia.

Tehy on Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n jäsen. Järjestäytymisaste hoitoalalla on korkea ja noin 90 % työssä olevista kuuluu ammattiliittoon. Yli 70 % jäsenistä työskentelee kuntien, kuntainliittojen tai kuntayhtymien palveluksessa.

Tehy ry | Postiosoite: PL 10, 00060 Tehy | Puhelinvaihe (09) 5422 7000
Käyntiosoite: Järjestötalo I, Asemamiehenkatu 4, Itä-Pasila, Helsinki | www.tehy.fi

Ihmeiden tekijät

"Isossa ryhmässä huomaa välillä, että lapselle ei ole tullut sanotuksi päivän aikana kuin: Syöppä reippaasti tai shhh... Siitä on laatu kaukana."

Tehyn ja Suomen Lastenhoitoalan Liiton tekemä kysely päivähoidon ammattilaisille osoittaa, että päivähoitoasetuksen suhdeluvut ylittyvät reippaasti. Suurin huoli on alle 3-vuotiaiden ryhmistä, joissa lapsia on paljon ja hoitajia liian vähän. Suuret ryhmät ovat meluisia. Niissä syntyy usein konflikteja ja lapsen yksilöllinen kohtaaminen jää vähäiseksi. Päivähoidon laatuun vaikuttavat ryhmäkoon ja lapsi-aikuisen-suhdeluvun lisäksi hoitosuhteen pysyvyys ja hoitajat.

Arki päiväkodeissa sujuu työvuorojoustojen varassa. Osaavan, innostuneen ja koulutetun henkilöstön jaksamista koetellaan, jos ulkoiset puitteet, työsuhteen ehdot ja kuntien taloudellinen tilanne eivät tue ammattitaitoista työntekoa. Henkilöstön ylityöt korvataan "tunti tunnista" työehtosopimuksen vastaisesti ja varahenkilöjärjestelmät ovat riittämättömiä.

Tehyn mielestä henkilöstöä tulisi kuulla vielä enemmän uuden varhaiskasvatuslain valmistelutyössä, vaikka ryhmäkoot ja henkilökunnan määrä ovat poliitikkojen päätettävissä. Päivähoitoa on kehitettävä osana sosiaalipalvelujärjestelmää. Ratkaisu palveluiden parantamiseksi ei ole hallinnollisen aseman muuttaminen. Oleellista on, että hoiva, kasvatus ja opetus lähtevät lapsen tarpeista.

Tehyn julkaisusarja: A: Tutkimusraportteja • B: Selvityksiä • C: Muistioita • D: Tilastoja • E: Videot • F: Muut julkaisut
Tehyn selvitykset internetissä: www.tehy.fi/selvitykset

